

Ἔτος Β΄.

29 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1924

Τεύχος 2

„ΑΥΓΗ“

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ & ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ

Ν. ΛΟΥΒΑΡΙΣ — ΣΤΡ. ΠΕΛΕΚΙΔΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ν. ΛΟΥΒΑΡΙ: Τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Wagner ἐν τῷ «Πάροιφαλ».

MESSER: Πίστις καὶ Γνώσις.

Ο HAUPTMANN ὡς ποιητῆς τοῦ ὑπεραισθητοῦ.

Ἐκ τῶν μυστηρίων τῆς φύσεως.

ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ & ΤΣΙΓΚΟΦΩΤΟΤΥΠΕΙΟΝ

ΑΚΟΥΑΡΟΝΗ

ΟΔΟΣ ΚΟΛΟΜΒΟΥ ΑΡΙΘ. 6

“ΑΥΓΗ,,

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

Εκδότης Α. Μάνος

Διευθυνται

Στρ. Πελεκίδης Ν. Λούβαρις

ΤΥΠΟΙΣ. ΑΚΟΥΑΡΟΝΗ

ΟΔΟΣ ΚΟΛΟΜΒΟΥ ΑΡ. 6

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

N. I. ΔΟΥΒΑΡΙ

ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΤΟΥ WAGNER
ΕΝ ΤΩ „ΠΑΡΣΙΦΑΛ“ ΑΥΤΟΥ

«Τὴν ἀγάπην ἡμῶν κερδίζει ὅστις
πάσχει ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, μυστικὴ δὲ
φωνὴ μᾶς λέγει ὅτι αὐτὸς βλέπει βα-
θύτατα».

WAGNER

Πρὸ ἕξ περίπου ἐτῶν ἐπεχείρησα νὰ παράσχω εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν ἰδέειν τῶν περὶ θρησκείας θεωριῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν μεταξὺ τῶν ἐπιστημονικῶν κύκλων τῆς Εὐρώπης μέχρι τῆς ἐκρήξεως τοῦ μεγάλου πολέμου.¹ Ἐκ τῆς πραγματείας ταύτης θὰ ἠδύνατο τις νὰ ἀποκομίσῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι, παρὰ τὸν θόρουβον τῶν ὑλιστῶν καὶ τῶν δι' οἰονδήποτε ἄλλον λόγον καταπολεμούντων τὴν θρησκείαν, ἡ σοφὰ ἐπιστήμη ἀσχολεῖται ἀτάραχος περὶ τὸ μέγα τοῦτο πρόβλημα, τὸ μὲν θεωροῦσα τὴν θρησκείαν ὡς δεδομένον καὶ ἀναγκαῖον γεγονός, τὸ δὲ προσπαθοῦσα νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτὸ ψυχολογικῶς ἢ μεταφυσικῶς. Ἄλλ' ὅμως τὰ πράγματα δὲν εἶχον πάντοτε τοιοῦτοτρόπως· ἡ χρεωκοπία τῆς βαθείας μὲν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς φαντασιώδους καὶ τὴν πείραν περιφρονούσης φιλοσοφίας κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἡ ὑλιστικὴ ἐρμηνεία τῆς δαρβινείου ὑποθέσεως ἐν Γερμανίᾳ πρὸ παντὸς, ὡς καὶ αἱ νέαι καὶ ἀνατρεπτικαὶ περὶ ἱστορίας καὶ κοινωνίας ἀντιλήψεις ὠδήγησαν βαθμηδὸν εἰς θρησκευτικὴν παρακμὴν καὶ εἰς περιφρόνησιν πάσης θρησκείας, τῆς ὁποίας ἐκίρυστον τὸν θάνατον ἢ τὴν ὁποίαν ἐζήτουν νὰ ἀντικαταστήσωσι· δι' ἄλλου τινός, ὡς λ. χ. τῆς ἠθικῆς, τῆς τέχνης ἢ δι' αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης. Οἱ γνωστοὶ στίχοι τοῦ Goethe:

Ἐστὶς ἔχει ἐπιστήμην καὶ τέχνην, αὐτὸς ἔχει καὶ θρησκείαν.

Ἄλλ' ὅστις δὲν κατέχει αὐτὰ τὰ δύο, αὐτὸς ἄς ἔχῃ θρησκείαν.

¹ Ἡ φιλοσοφία τῆς θρησκείας ἐν τῷ παρόντι. Ἀθήναι, 1916.

παρερμηνευόμενοι καὶ μὴ κατανοούμενοι ἐν τῇ ἀληθείᾳ καὶ βαθείᾳ αὐτῶν σημασίᾳ, ἐχορήσιμευον ὡς ἐν τῶν συγχοτάτων συνθημάτων πολέμου κατὰ τῆς θρησκείας. Ἦτο δὲ ἡ ἀντιθρησκευτικὴ αὕτη κίνησις τόσον ὀρμητικὴ, ὥστε παρέσυρεν ἀκόμη καὶ θεολόγους, ὡς τὸν ἐκ τοῦ «Βίου τοῦ Ἰησοῦ» περιώνυμον γενόμενον Strauss. Κατ' ὀλίγον ὁμως τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Ὅπως ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ θρησκεία ζῆ ὡς σταθερὸς καὶ ἀμετάβλητος νόμος ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ὑψωθῇ ὑπεράνω αὐτοῦ ἢ νὰ τὸν περιφρονήσῃ ἐπὶ μακρὸν. Ὁ κόσμος καὶ, ὅπερ παράδοξον, οἱ δικηνοούμενοι ἰδίᾳ, τοὺς ὁποίους πρῶτους εἶχε παρασύρει ἡ λαίλαψ, ἤρχισαν σιγὰ σιγὰ νὰ αἰσθάνωνται πάλιν τὴν ἀνάγκην τοῦ Αἰωνίου, τὸ ὁποῖον διὰ βαθυτάτων συμβόλων πειροῦται νὰ ἐκφράσῃ ἡ θρησκεία, τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ κενὸν κατέστη ἀφόρητον, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τῶν συναισθημάτων τούτων ἐτρέψθησαν εἰς τὴν προσεκτικὴν καὶ βραδυτέραν ἔρευναν τοῦ θρησκευτικοῦ φαινομένου. Τὸ «αἰωνίως θῆλυ», τὸ ἰδανικόν, τοῦ ὁποῖου σύμβολα μόνον εἶναι τὰ παροδικά, ὁ ἀκαταμάχητος πόθος, ὁ ἐνυπάρχων ὡς διαρκὲς κύμα ἐν τῷ στήθει ἡμῶν καὶ ὠθῶν ἡμᾶς εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν λατρείαν τοῦ καθαρωτέρου καὶ ὑψηλοτέρου, ὑπερένικησε τὸ σκότος καὶ ἐβοήθησε ἵνα ἐκ τῶν ἔρειπίων ἰδρυθῇ νέος πάλιν κόσμος ὡραιότερος. Ὁ ἀντιθρησκευτικὸς ἄνεμος ἐκόπασεν καὶ οἱ τιτάνες ἀνακόπτουσιν ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον τὴν κατὰ τοῦ Ὀλύμπου ἔφοδον, διότι κατανοεῖται ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων τοῦ ποιητοῦ:

Ἐρώτησε ἱερεῖς ἢ σοφοὺς
Περὶ τῶν αἰωνίων προβλημάτων,
Καὶ ἡ ἀπάντησις των θά φανῇ εἰρωνεῖα
Κατὰ τοῦ ἐρωτῶντος.

Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ πάμπολλοι σοφοὶ θεωροῦσι καθήκον αὐτῶν ὑπέροχον νὰ ἀμύνωνται τῆς θρησκείας ἐναντίον τῶν προσβολῶν τῆς ἡμιμαθείας, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐν Γερμανίᾳ οἱ περὶ τὸ ὄνομα τοῦ Kepler συνησπισμένοι φυσιοδίφαι, ἱατροὶ, φιλόσοφοι καὶ ἱστορικοί. Τοιουτοτρόπως διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν κατεδείχθη περιφανῶς ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων τοῦ Αὐγουστίνου: «Ἐδημιούργητες ἡμᾶς ὅπως τεινώμεν πρὸς Σὲ, Κύριε, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀνήσυχος ἡ καρδιά μας ἕως ὅτου ἀνακλυθῇ ἐν Σοί». Διότι ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ κατ' ἀνάγκην νὰ εὔρῃ τὴν δι' αὐτὸν ὑψίστην ἀξίαν τῆς ζωῆς, ὅπως ἀφοσιωθῇ εἰς αὐτήν, ἐξαρτήσῃ ἐξ αὐτῆς πάσας τὰς ἄλλας ἀξίας

καὶ ρυθμίση τοιουτοτρόπως τὸν βίον του. Ἐφ' ὅσον κυμαινόμεθα ὡς πρὸς τὴν ὑψίστην ταύτην ἀξίαν τῆς ὑτόξεως ἡμῶν, ἐρ' ὅσον ἡ καρδιά ἡμῶν ἀμφιταλιντεύεται, ὁμοιάζομεν πρὸς τοὺς ἄνευ πηδαλίου ἀνθρώπους, πρὸς τὰ ἄνευ πηδαλίου πλοῖα, ἔρμαια τῶν κυμάτων, διεσπασμένοι ἐσωτερικῶς, ἄνευ πραγματικῆς χαρᾶς καὶ πλήρεις ἀπελπισίας. Ὁ Nietzsche πρόκειται εἰς ἡμᾶς τοιοῦτον παράδειγμα· ἀλλὰ συγχρόνως δεικνύει ἡμῖν καὶ τὸν ἀνεξίτηλον πόθον πρὸς θρησκευτικότητα, τὴν ἀδάμαστον ζήτησιν τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ψυχῆς, τὴν ἀκαταμάχητον ροπήν πρὸς ἀπολύτως ἐκυτοῦ ἀπὸ τοῦ κόσμου, τοῦ περιβάλλοντος, τῆς ἐσωτερικῆς διασπάσεως, ροπήν, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ αὐτὸν εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ «ὑπερανθρώπου». Ἡ πρὸς τὴν θρησκείαν δὲ αὕτη ἀνάγκη ἐπεκτείνεται σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὰς ψυχὰς ὄλων ἐκείνων, πεπαιδευμένων καὶ μὴ, τῶν ὁποίων τὸν θρησκευτικὸν κόσμον εἶχον ἀνατρέφει αἱ παντοῖαι δυνάμεις τοῦ περιβάλλοντος καὶ σήμερον ἀκούομεν ἐν διαρκῆς De profundis, εἴμεθα θεαταὶ τοῦ μεγαλειώδους ὅσον καὶ τραγικοῦ ἀγῶνος πρὸς ἀνίκητην τοῦ κόσμου ἐκείνου ἢ πολὺ μᾶλλον πρὸς ἀνίδρυσιν νέου κόσμου, ἔστω καὶ μόνον ἐντὸς τοῦ στήθους ὑπάρχοντος. Ὅπως τὰ πνεύματα εἰς τὸν Φάουστ, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου, ὅστις φέρει ἀναντιρρήτως ἐν ἑαυτῷ μέρος τῆς φασουστείου ψυχῆς, ἀκούεται διαρκῶς ὁ ψίθυρος οὐρανίων δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι προσιῶσι πρὸς τὴν ἀνδρημιουργίαν ἐκείνην.

Τὸν κατέστρεψες
Τὸν ὡραῖον κόσμον
Μὲ δυνατὴ γροθιά.
Κοιμνίσεται, καταρῶσει,
Ἐνας ἡμίθεος τὸν συνέτριψε.
Φέρομεν τὰ συντρίμματα εἰς τὸ μηδὲν
Καὶ θρηνοῦμεν τὸ ἀπολεσθὲν κάλλος.
Ἴσχυρὸς οὐδὲ τῆς γῆς.
Κτίσε τον λαμπρότερον πάλιν.
Ἐπανίδρυσέ τον ἐντὸς τοῦ στήθους σου.

Μία νοσταλγία κατέλαβε ὑπὸ τοὺς τόνους τούτους τὸν ἄνθρωπον, βαρύθυμος νοσταλγία πρὸς τὸ Ἐπέκεινα, πρὸς τὴν ἀπολεσθεῖσαν ψυχὴν, πρὸς τὰς κινδυνευούσας ἀνωτέρας ἀξίας, παραπλησίᾳ πρὸς ἐκείνην τὴν ὁποῖαν αἰσθανόμεθα ἐνίοτε, ὅταν καταπονή ἡμᾶς ἡ ζωὴ, πρὸς τὸν ὡραῖον κόσμον τῶν παραμυθιῶν, τὸν ὁποῖον ἀκούραστος

ἐξωγράφιζε πρὸ τῶν ἀθῶων ὀφθαλμῶν μας ἢ καλωσύνη τῆς γηραιᾶς μάμμης.

Τὴν νοσταλγίαν ταύτην τῆς συγχρόνου γενεᾶς προσεῖδεν ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Βάγνερ ἢ μᾶλλον ἐξήσεν αὐτὴν ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ τραγικότητι καὶ καθ' ὅλα αὐτῆς τὰ στάδια. Ἄλλ' ἀκριβῶς διότι ἠσθάνθη αὐτὴν, διότι ἐξήσεν αὐτὴν βαθέως, εὔρε τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, ἀνεκάλυψε τὴν ὁδὸν πρὸς ἱκανοποίησιν αὐτῆς. Διότι ἕκαστος εὐρίσκει ὅ,τι διὰ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ζητεῖ, ἀρκεῖ ἢ ζητήσας αὐτοῦ νὰ εἶναι εἰλικρινῆς καὶ ἄδολος ὁ πόθος. Καὶ ὡς οἱ προφήται ἐκινούνητο ὑπὸ ἐσωτερικῆς τινος ἀνάγκης νὰ ἐξαγγέλλωσιν εἰς τοὺς καινοὺς θνητοὺς τὰς ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν ἀποκαλύψεις τοῦ Αἰωνίου, τιοιουτοτρόπως καὶ ὁ μέγας μουσουργὸς σπεύδει νὰ κηρύξῃ τὴν ἐν ἑαυτῷ ἀποκάλυψιν, ἣτις χαρίζει εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν μακαριότητα, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Τὴν ἀποκάλυψιν ὅμως ταύτην ἐξήγγειλεν κατὰ τὸν ἴδιον αὐτοῦ τρόπον, εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν ἰδικήν του· ἐδημιούργησε μεγαλειῶδες μουσικὸν δράμα. Ἄλλ' ἢ μορφῇ, τὴν ὁποίαν προσέδωκεν εἰς αὐτὸ, δεικνύει ὅτι δὲν ἐσκόπει ἀπλῶς νὰ κηρύξῃ τὴν νέαν ἀλήθειαν, ἀλλὰ νὰ γεννήσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν τὰ αὐτὰ συναισθήματα, τὰ ὁποῖα ἐν τῇ μικρᾷ ζητήσῃ καὶ τῇ τελικῇ εὐρέσει τῆς ἀπολυτρούσης ἀποκαλύψεως ἐδοκίμασεν ὁ ἴδιος. Τὸ μουσικὸν του τοῦτο δράμα ἔπρεπε νὰ ἐπιδρᾷ ὡς θεία τις καὶ κατανοητικὴ λειτουργία, νὰ ἐξείρη καὶ νὰ πλημυροῖ τὰς ψυχὰς τοῦ πόθου καὶ τῆς βεβαιότητος τοῦ ὑπερχοσμίου καὶ πνευματικοῦ ὅπως τὰ ἀρχαῖα μυστήρια. Ἡ λειτουργία αὕτη, τὸ νέον τοῦτο μυστήριον εἶναι ὁ «Πάρσιφαλ».

A

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἀθανάτου τούτου ἔργου καὶ τὴν ἐρευναν τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ὁ συνθέτης αὐτοῦ θέλει νὰ κηρύξῃ δι' αὐτοῦ, εἶναι ἀνάγκη πρὸς βαθυτέραν καὶ πληρεστέραν αὐτοῦ κατανόησιν τὸ μὲν νὰ πραγματευθῶμεν τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν φύσιν τῆς ἀπελυτρούσεως, ἣτις ἀποτελεῖ τὸν πόθον καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ Βάγνερ, τὸ δὲ νὰ ἀναλύσωμεν τὴν ψυχὴν τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ, συνεξετάζοντες καὶ τὰς ἐπ' αὐτὸν ἐπιδράσεις, τὸ δὲ τέλος νὰ περιγράψωμεν τὸν μῦθον, ὅστις ἐχρησίμευσεν ὡς βᾶσις τοῦ δράματος.

Καὶ ἐν πρώτοις ἃς ἴδωμεν τι εἶναι ἀπολύτρωσις. Ὅτι ὁ κόσμος παρέχει εἰς τὸν ἄνθρωπον θλίψεις, ὅτι τὰ ψυχία τῆς χαρᾶς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἠναγκασμένος νὰ πληρῶσῃ διὰ πολλῶν δακρύων, εἶναι βεβαίως ἐκ τῆς πείρας γνωστόν. Ἐντεῦθεν γεννᾶται ὁ πόθος ὅπως ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ δειῶν, ὅπως ὑπερνικήσωμεν αὐτά· ὁ πόθος αὗτος εἶναι πόθος πρὸς ἀπολύτρωσιν. Ὡσαύτως ἡ ἀδυναμία ἡμῶν ὅπως λύσωμεν τὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, τὰ ὁποῖα κατατρύχουσιν ἡμᾶς, ἢ συναίσθησις ὅτι ἡ γνώσις ἡμῶν εἶναι ἐλλιπὴς καὶ ἀπὸ μέρους γεννᾷ ἐντὸς ἡμῶν τὸν αὐτὸν πόθον· πόσον δὲ ἰσχυρὸς εἶναι οὗτος δεικνύει εἰς ἡμᾶς ὁ Goethe ἐν τῷ Φάουστ, ὅστις πειράται τέλος νὰ ἀπολυτρωθῇ διὰ τοῦ θανάτου. Ὁ πόθος αὗτος πρὸς ἀπολύτρωσιν προσλαμβάνει ἰδιαιτέραν ἐνδύναμιν ἐν τῇ ἠθικῇ καὶ θρησκευτικῇ σφαίρᾳ. Ὅταν ὁ θεὸς ἀνυψωθῇ εἰς κεφάλαιον καὶ σύμβολον παντὸς ἀγαθοῦ καὶ τελείου, ἢ ἀπόστασις τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' αὐτοῦ πολλαπλασιάζεται, ὁ δὲ κόσμος, τοῦ ὁποίου μέρος ἀποτελεῖ καὶ ὁ ἄνθρωπος, διαγιγνώσκειται σαφέστερον ὡς τὸ ἐμπόδιον τὸ ἰστάμενον μέσον μεταξὺ θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο θεωρεῖται ἀπατηλὸν φαινόμενον ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὄντως ὄν, ἀποτέλεσμα πλάνης, παροδικόν τι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ αἰώνιον εἶναι, τὸ ὁποῖον ἐνυπάρχει ἐν τῷ θεῷ, ἢ ἁμαρτία αὐτή. Ἐντεῦθεν γεννᾶται πάλιν ἰσχυρότερος ὁ πόθος πρὸς ἀπολύτρωσιν, οὐχὶ ὅμως μόνον ἀπὸ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ δυστυχίας, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ κόσμου ὡς τῆς ἀρχῆς τοῦ παροδικοῦ καὶ τῆς ἁμαρτίας. Πρὸ πάντων δὲ ἐξηγεγείσθη καὶ ἐνισχύθη ὁ πόθος οὗτος ἐν τῷ χριστιανισμῷ, διὰ τοῦ ὁποίου ὄχι μόνον ἡ ἔννοια τοῦ θεοῦ ἀποβαίνει ὅλως ἠθικῆ, ἀλλὰ ὡς σκοπὸς τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ ἀνθρώπου τίθεται ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἠθικῆς προσωπικότητος.

•Τὶ ὠφελήσῃ ἄνθρωπον εἰάν κερδίσῃ τὸν κόσμον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;

Ἄδυνατων νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸν οὕτω νοούμενον θεόν, συναισθανόμενος τὴν ἀδυναμίαν αὐτοῦ ὅπως τηρήσῃ τὰς ἠθικὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας περιβάλλει διὰ τοῦ κύρους τοῦ μεταφυσικοῦ, διαγιγνώσκων τὴν ἀίσιον τῆς ἡ ἀποία χωρίζει αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἰδανικῶν, τὰ ὁποῖα ἐξ ἀντιθέσεως ἀκριβῶς πρὸς τὸν κόσμον ἀναιρεύθη, προστρέχει εἰς τὸν θεὸν ὡς τὴν μόνην σωτηρίαν, ἐξαρτᾷ ἑαυτὸν ἐκ τοῦ ἀνωτέρου κόσμου καὶ εὐρίσκει ἐν τῇ πίστει ταύτῃ εἰς τὸ ἀνώτερον

καὶ ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι τὰ πάντα θὰ ἀναγεννηθῶσι διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ, τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ γαλήνην καὶ δύναμιν πρὸς τὴν ζωὴν. Ἡ θρησκευτικὴ αὕτη κατάστασις τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία γίνεται αἰσθητὴ ὡς ὑπερνίκησις τῶν παικίλων ἀντιφάσεων ἡμῶν πρὸς ἑαυτούς, πρὸς τὸν κόσμον καὶ πρὸς τὸν θεόν, καλεῖται ἀπολύτρωσις. Ἀποτελεῖ δὲ αὕτη τὴν βαυτετέραν φύσιν καὶ τὸν σκοπὸν πάσης, ἀνωτέρας τοῦλάχιστον, θρησκείας. Διὰ τοῦτο οὐ μόνον ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ μεγάλαι θρησκευτικαὶ προσωπικότητες ἐμφανίζονται ὡς διδάσκαλοι ἢ ὡς κήρυκες τῆς ἀπολυτρώσεως ἢ ὡς φορεῖς αὐτῆς, μετὰ τῆς βαθείας πεποιθήσεως ὅτι κέκτηνται αὐτήν.

Ἄλλ' ἐν ᾧ πυρὴν καὶ σκοπὸς εἶναι κοινὸι εἰς τὰς διαφόρους θρησκείας, διαφέρουσιν αὐταὶ κατὰ δύο τινὰ πρῶτον ὡς πρὸς τὸ κακόν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου θέλουσι γὰ ἀπαλλάξωσι, καὶ δεύτερον ὡς πρὸς τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ἐφαρμόζουσι πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀπαλλαγῆς ταύτης. Ὁ βουδδισμὸς λ. χ., στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἀπαισιοδοξίας, ἠτις ἐμφανίζει τὸν κόσμον ὡς τι ἀπολύτως κακόν, κηρύττει τὴν ἀπὸ τοῦ βίου ἀπαλλαγὴν.

Ἡ γέννησις εἶναι κακόν.

Τὸ γῆρας εἶναι κακόν.

Ὁ θάνατος εἶναι κακόν.

Ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τῶν φιλάτων εἶναι κακόν.

Ἡ μὴ ἐπίτευξις τοῦ ποθουμένου εἶναι κακόν.

λέγει ὁ Βουδδας. Καὶ ἀπὸ τῶν κακῶν τούτων θέλει γὰ ἀπελευθερώσῃ τοὺς ἀνθρώπους. Αἱ ἰδέαι ὅμως αὐτοῦ δὲν ἐνέχουσιν ἠθικὸν χαρακτῆρα. Τὴν μεταξὺ βούλεσθαι καὶ δύνασθαι ἀντίφασιν, τὴν ἀντίθεσιν τῶν αἰσθήσεων πρὸς τὸ καλύτερον ἡμῶν Ἐγὼ, τὴν ἀπὸ τοῦ ἠθικοῦ ἰδανικοῦ ἀπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου, οὐδόλως λαμβάνει πρὸ ὀφθαλμῶν. Τὸ κακόν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου θέλει γὰ ἀπολυτρώσῃ ἡμᾶς εἶναι τὸ φυσικόν. Τὰ δὲ μέσα; Ἄφ' οὗ ἡ ζωὴ καὶ ὁ κόσμος ἐν γένει εἶναι τι κακόν, αἰτία τῶν ἐν αὐτοῖς δεινῶν εἶναι ἢ πρὸς τὴν ζωὴν δ' ἴφα. Κατὰ συνέπειαν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοῦ κόσμου σημαίνει ἄρσιν τῆς ἐπιθυμίας πρὸς τὴν ζωὴν, νέκρωσιν τῶν αἰσθήσεων, ἄσκησιν καὶ ἀποξένωσιν ἀπὸ παντὸς ἐγκοσμίου. Τοιοῦτοτρόπως μόνον κατορθώνει ὁ ἀνθρώπος τὸ Νιρβᾶνα, τὴν ἀπόλυτον ἠσυχίαν, ἠσυχίαν βαυτετέραν καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου.

Εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κόσμον, ἰδίᾳ τὸν δημόσιον βίον, εὐρίσκειται καὶ ἡ θρησκευτικότης τοῦ Πλάτωνος καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ. Καὶ ἐνταῦθα βάσις ὑπόκειται ἡ ἀπαισιοδοξία, ἡ πεποίθησις ὅτι ὁ κόσμος τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς πείρας εἶναι ψευδῆς, ἀτελής, ἀπατηλὸς καὶ παροδικός. Διὰ τοῦτο ζητεῖ τὴν ἀπολύτρωσιν ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ἰδεῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ μόνον ὁ σοφὸς δύναται νὰ ζῇ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης. Ὁ κόσμος οὗτος τῶν ἰδεῶν εἶναι τὸ ὄντως ὄν, ἡ μόνη ἀληθῆς πραγματικότης, ἐν ᾧ ὁ ὕλικὸς κόσμος εἶναι ἀπλῶς ἀπεικόνισμα ἐκείνου, συνδυασμὸς φωτὸς καὶ σκότους, κατάπτωσις τῆς ἰδέας εἰς τὴν κατ' ἀρχὴν ἀτελεῖ καὶ ἀντίθεον ὕλην. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀνθρώπος ἢ μᾶλλον τὸ εὐγενέστερον μέρος τῆς ψυχῆς του κατὰ γεται ἐκ τοῦ κόσμου ἐκείνου τῶν ἰδεῶν, ἡ θέα τοῦ ἀτελοῦς καὶ ἀπατηλοῦ ἀπεικονίσματος συνεπιφέρει τὴν ἀνάμνησιν τῆς οὐρανιας πατρίδος, ἐκ ταύτης δὲ γεννᾶται ἡ νοσταλγία πρὸς αὐτήν, ὁ ἱερὸς πόθος πρὸς ἀπελευθέρωσιν, τὴν ὁποῖαν κατορθοῖ ὁ σοφὸς διὰ τῆς διαρκούς προσηλώσεως ἐπὶ τὸν ἀνώτερον ἐκείνον καὶ ἰδανικὸν κόσμον.

Τὴν ἀπολύτρωσιν διδάσκει, ὡς εἶναι φυσικόν, καὶ ὁ χριστιανισμὸς· ἀλλ' ἐν ᾧ ἐν τῷ βουδδισμῷ καὶ παρὰ Πλάτωνι τὸ ἠθικὸν δὲν ἐξαίρεται ἄρκετὰ, στηρίζεται ἐν τῷ χριστιανισμῷ ἡ ἀπολύτρωσις κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως. Ἡ ἁμαρτία ὡς ἐνοχὴ πιέζει καὶ τὸν καθ' ἕκαστον καὶ τὴν σύνολον ἀνθρωπότητα καὶ φέρει εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν θεόν. Ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως ἐνταῦθα εἶναι ἡ ἐνός μὲν ἡ γνῶσις τῆς ἁμαρτωλότητος, τὸ δὲ ἡ μετ' αὐτῆς ἀσκήτως συνδεδεμένη γνῶσις τῆς θείας χάριτος καὶ συγγνώμης. Ἡ συγγνώμη αὕτη εἶναι σκοπὸς τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ τὸν ἀνθρώπον εἰς ἐσωτερικὴν ἐλευθερίαν καὶ καθιστᾷ αὐτὸν ἀληθῆ προσωπικότητα. Ἡ ἐξελίξις αὕτη τελεῖται διὰ τῶν βουλῶν τοῦ θεοῦ, ὅστις καὶ ἐνανθρωπίζει, ὅπως διαλλάξῃ τὸν ἀνθρώπον μετὰ τοῦ θεοῦ, ἐπιφέρει τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ ἀναγκάσῃ σύμπασαν τὴν κτίσιν μέχρι τοῦ θεοῦ. Τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ φυσικόν κακόν λαμβάνει ἄλλην ἔννοιαν, κηρύσσεται ἀναγκαῖον διὰ τὴν ὑπαρξιν καὶ ἐξελίξιν τοῦ παροδικοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἔξαρσιν καὶ τελειοποίησιν τῆς κτίσεως. Δεικνύει εἰς ἡμᾶς τὸ ἀτελὲς καὶ τὸ παροδικόν τοῦ κόσμου τούτου παρὰ πάσας αὐτοῦ τὰς καλλονας καὶ τὴν δύναμιν, αἴρει ἡμᾶς διὰ ταῦτο ὑπεράνω τῆς φύσεως καὶ διανοίγει ἡμῖν τὴν βαυτετέραν ἔννοιαν τῆς ὑπάρξεως κατὰ τοὺς

στίχους τοῦ ποιητοῦ :

Ὅστις δὲν ἔφαγε τὸ ψωμί του μὲ δάκρυα,

Ὅστις δὲν ἐπέρασεν ἄγρυπνος τὰς πλήρεις δδύνης νύκτας,

Αὐτὸς δὲν σὰς γνωρίζει, οὐράνιαι δυνάμεις.

Ἡ ἀπολύτρωσις λοιπὸν φέρει ἐν τῷ χριστιανισμῷ τὸ μὲν ἠθικόν, τὸ δὲ ἀντικειμενικὸν χαρακτήρα· ὑπὸ τὸ δεύτερον δὲ τοῦτο νοοῦμεν ὅτι ἡ μεταξὺ θεοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀνθρώπου καὶ κόσμου ἀντίθεσις ἀφ' ἑτέρου αἴρεται διὰ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, διὰ τῆς ἐξ ἀγάπης θυσίας αὐτοῦ χάριν τῶν ἀνθρώπων, διὰ τῆς ὁποίας τὰ πάντα διαλλάσσονται τῷ θεῷ. Μετὰ τοῦ ἀντικειμενικοῦ ὅμως τούτου στοιχείου συνδέεται ἀναποσπᾶστος τὸ ὑποκειμενικόν· διότι κατὰ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν ἀναγκαῖος ὅρος πρὸς ἐνεργεῖαν τῆς διὰ τοῦ Χριστοῦ τελεσθείσης σωτηρίας εἶναι ἡ πίστις, ἡ ἐπὶ εἰλικρινοῦς μετανοίας στηριζομένη μεταβολὴ τοῦ βίου καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέοντα ἔργα τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀπολύτρωσις ἐν τῷ χριστιανισμῷ διαφέρει ὄχι μόνον τῆς ἐν τῷ Βουδδισμῷ, ὅστις ἐπιβάλλει τὴν ἀσκησιν καὶ τὴν νέκρωσιν τῶν αἰσθήσεων, καὶ τῆς ἐν τῷ πλκτωνισμῷ, ὅστις ὡς μέσον διδάσκει τὴν θεωρίαν, τὴν ἐν ἐκστάσει μετάθεσιν εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν ταῖς μυστηριακαῖς θρησκείαις διδασκομένης καὶ τελουμένης. Διότι αἱ θρησκείαι αὗται τῶν χρόνων τῆς θεοκρασίας καὶ τῆς ἀναμειξέως τῶν θρησκείων τὸ μὲν ἐπηγγέλλοντο τὴν ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ κακοῦ καὶ τῆς εἰμαρμένης ἀπελευθέρωσιν, τὸ δὲ μετεχειρίζοντο πρὸς τοῦτο ἐξωτερικά, μαγικά τρόπον τινὰ μέσα, ἐνεργοῦντα κατ'ἀνάγκην καὶ ἐκβιάζοντα τὴν θεότητα.

Ὁ πόθος πρὸς ἀπολύτρωσιν δὲν εἶναι μόνον τῶν θρησκείων ἡ βαθυτάτη αἰτία καὶ ὁ διέπων νόμος, ἀλλὰ καὶ πασῶν ἐκείνων τῶν δημιουργιῶν τοῦ πνεύματος, τὰς ὁποίας χαρακτηρίζομεν ὡς κατ' ἐξοχὴν εὐγενεῖς καὶ πνευματικὰς. Τοῦτο πατέτηρσεν πρῶτος ὁ βαθυνεύστατος Goethe, ἀπέδειξεν δὲ ἡ νεωτέρα ψυχολογικὴ ἔρευνα, πρὸ πάντων διὰ τοῦ Dilthey. Ἄς ἐξηγηθῶμεν σαφέστερον. Ὁ πόθος πρὸς ἀπολύτρωσιν, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ ὡς εἶπομεν, τὴν βάσιν πάσης θρησκείας, κινεῖ τὸν φιλόσοφον ἐπὶ παραδειγματι εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς κοσμολογικῆς αὐτοῦ θεωρίας ἢ τὸν καλλιτέχνην εἰς τὸ αἰσθητικὸν αὐτοῦ δημιούργημα. Βεβαίως τὰ ἔργα ἀμφοτέρων

δὲν εἶναι θρησκεία, ἀλλὰ ἐφ' ὅσον ἀντιπροσωπεύουσι δ' αὐτοῦς τὰς ὑψίστας ἀξίας, ἐφ' ὅσον φθάνουσι οὗτοι δι' αὐτῶν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἁρμονίαν, τὴν ἄρσιν τῶν ἀντιφάσεων καὶ τὴν ἱκανοποίησιν, ἣτις παρέχει εἰς αὐτοὺς τὴν δύναμιν πρὸς τὴν ζωὴν καὶ οὐρανίαν διάθεσιν, τὰ δημιουργήματα αὐτῶν δὲν στεροῦνται δι' αὐτοὺς θρησκευτικῆς σημασίας. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Σπινόζα καὶ ἡ μεταφυσικὴ τοῦ Ἐγγέλου ἐλευθεροῦσι αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ στενοῦ ὀρίζοντος τοῦ περὶ ἡμᾶς κόσμου καὶ πληροῦσι τὸν βχθὺν αὐτῶν πόθον πρὸς τὴν πλήρη γνῶσιν, ὅστις οὐδέποτε εἶναι δυνατόν νὰ πληρωθῇ διὰ μόνων τῶν πενιχρῶν δεδομένων τῆς ἐμπειρίας, Ὁ πρὸς τελειότητα καὶ ἁρμονίαν ἰσχυρῶς ῥέπων Goethe συλλαμβάνει τὸν Φάουστ, τὸν τύπον τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἀπολυτρῶται μοχθῶν καὶ πειρώμενος, ἀποβάλλων τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον διαρκῶς καὶ διαρκῶς ἀνιστάμενος. Ὁ δὲ Nietzsche, ὁ τραγικὸς θρησκευτὴς τῆς ἀπολυτρώσεως, ὑψοῦται μέχρι τῆς συλλήψεως τοῦ ὑπερανθρώπου ἐκ τῆς ἀτελείας τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ἐκ τῆς ὀδύνης τὴν ὁποίαν προὔξενει εἰς αὐτὸν ἡ ἀπὸ τοῦ ἰδανικοῦ ἀπόστασις τῆς ζωῆς. Ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ τούτου πόθου ἐγεννήθη καὶ ὁ «Πάρσιφαλ» τοῦ Βάγνερ· μόνον ὅτι ὁ ποιητὴς ποιεῖται χρῆσιν ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ πολλὴν τοῦ θρησκευτικοῦ συμβόλου. Διότι κατὰ τὴν βαθειάν αὐτοῦ πεποιθήσιν, ἣτις ἐπικυροῖ ὅσα πρὸ μικροῦ εἶπομεν περὶ τῆς μεταξὺ θρησκείας καὶ τέχνης σχέσεως, «ἡ ὑψίστη τέχνη δὲν ἔχει δύναμιν ὅπως προβῇ εἰς τὰς ἀποκαλύψεις αὐτῆς, ἐὰν ὡς βάσιν αὐτῆς δὲν θέσῃ τὸ θρησκευτικὸν σύμβολον τελειοτάτης ἠθικῆς ἐν τῷ κόσμῳ τάξεως». Πρὶν ἢ ὅμως προχωρήσωμεν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, εἰσδύσωμεν, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ καὶ ἄς σκιαγραφῆσωμεν τὴν ὑπὸ τοῦ πόθου πρὸς ἀπολύτρωσιν ταραττομένην ψυχὴν του.

Ἐπὸ τοῦ πόθου τούτου πρὸς ἀπολύτρωσιν κατείχεται καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον ὁ Βάγνερ. Ἄλλ' ἵνα κατανοήσωμεν τὸν χαρακτήρα τοῦ πόθου τούτου καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν, τὴν ὁποίαν κηρύττει ἐν τῷ Πάρσιφαλ, εἶναι ἀνάγκη νὰ ρίψωμεν ταχὺ βλέμμα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ διασήμεου συνθέτου.

Ὁ γλύπτης Rodin, ἵνα ἐκφράσῃ τὸν διαρκῆ καὶ σκληρὸν ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τελειοποίησιν, παρέστησεν αὐτὸν ὡς Κένταυρον τοῦ ὁποίου τὸ ἀνθρώπειον μέρος καταβάλλει σύντονον προ-

σπάθειαν πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ ἰσπείου. Ἡ συμβολικὴ αὕτη παράστασις θὰ ἦτο κατάλληλος ὅπως ἐκφράσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ Βάγνερ. Ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ ζῶσι κυριολεκτικῶς δύο φύσεις, ἡ ἰσχυρὰ ἀντίθεσις τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὴν τραγικότητα τοῦ βίου του Ἄφ' ἑνὸς ἡ ἀκατάσχετος τάσις πρὸς τὴν σάρκα καὶ πρὸς ὅ,τι μετ' αὐτῆς συνδέεται καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ ἰδανικὸν καὶ ὁ πόθος πλήρους εἰς αὐτὸ ἀφοσιώσεως. Εἰς τὸ γυμνὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον ὁ Μεφιστοφελῆς παρουσιάζει εἰς τὸν Φάουστ, εὐρίσκει τὸ σύνολον πάσης εὐτυχίας, τὸν οὐρανὸν αὐτὸν, ἐν ᾧ συγχρόνως αἰσθάνεται ἑαυτὸν συρόμενον ὑπὸ τοῦ καλυτέρου του Ἐγῶ, ὑπὸ τῆς εἰκόνας ἧτις ἐντὸς ἡμῶν ὑπάρχουσα ἀπαιεῖ παρ' ἡμῶν νὰ προσεγγίσωμεν εἰς αὐτήν, ἵνα ἡ ἐσωτερικὴ ἡμῶν ταραχὴ καταπαύσῃ. Ἡ, διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν γλῶσσαν τῆς φιλοσοφίας ἡ ὁποία εἶχε ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτῷ, ἐντὸς τοῦ Βάγνερ ἔζη ἔξ Ἰσου ἰσχυρῶς ἡ βούλησις πρὸς τὴν ζωὴν καὶ ἡ ἀρνήσις τῆς ζωῆς· διεξήγετο ἐν αὐτῷ διαρκῆς ἀγὼν μεταξὺ Ἀφροδίτης καὶ Χριστοῦ, μεταξὺ Ἀπόλλωνος καὶ Διονύσου, μεταξὺ τοῦ πόθου πρὸς ἀπόλαυσιν, δύναμιν, δόξαν καὶ τοῦ πέθου πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ πάντων τούτων διὰ τῆς νεκρώσεως τῆς πρὸς τὴν ζωὴν βουλήσεως ἢ διὰ τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὰ εὐγενέστερα ἰδανικὰ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ ὀδυνηρὸς οὗτος ἀγὼν ὑποδηλοῦται εἰς ὅλα του τὰ ἔργα, ἀπὸ τοῦ Πειῶντος Ὀλλανδοῦ μέχρι τοῦ Πάρισιφαλ. Ἐν τῷ Tannhauser ἐκφράζεται κατὰ τρόπον ἀπλούστατον ἡ ἀντίθεσις ἐκείνην Χριστοῦ καὶ Ἀφροδίτης ἐν τῇ ψυχῇ του, τοῦ πόθου πρὸς τὸ θάνατον καὶ τῆς ὁρμῆς πρὸς τὴν ζωὴν, διὰ τῆς ἀντιπαροβολῆς τοῦ χριστιανικοῦ ἰδανικοῦ τῆς μέχρις αὐτοθυσίας ἀγάπης πρὸς τὸ τῆς πλήρους καὶ ἀρμονικῆς ἀπολαύσεως τῆς ζωῆς. Ἄλλ' ἡ σύγκρουσις μεταξὺ καταφάσεως τῆς ζωῆς καὶ ἐνσυνειδήτου αὐτῆς ἀρνήσεως ἐκδηλοῦται μεγαλειωδῶς ἐν τῷ Τριστάνι, ὅστις εἶναι ὁ τύπος τοῦ ζυτοῦντιος, φιλοδόξου, ὀρεγομένου, ἀνησύχου ἀνθρώπου. Ἐν δὲ τῇ κοσμικῇ ἀλληγορίᾳ τοῦ Ring κυριαρχεῖ συνεχῶς ἡ ἀκόρεστος δίψα τῆς ζωῆς καὶ τῆς δυνάμεως. Ἀπὸ τῆς ἀκαπονήτου ἐκείνης ἠδυπαθείας τοῦ Tannhauser ἢ τῆς Kundry, ἀπὸ τοῦ ἀσκόπου πόθου πρὸς τὴν ζωὴν, ὁ ὁποῖος ἀνακυκᾷ τὴν ψυχὴν τοῦ Ὀλλανδοῦ, ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν δύναμιν βουλήσεως τοῦ Wotan, ἀπὸ πάντων τούτων, τὰ ὁποῖα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ οἱ ἴδιοι αὐτοῦ πόθοι, ζητεῖ ὁ

Βάγνερ ἀπολύτρωσιν, ἰδίᾳ μετὰ τὴν γνωριμίαν τῆς φιλοσοφίας τοῦ Schopenhauer, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε πολὺ τὸ συγγενές. Καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν ταύτην εἶτε ὡς ἐλευθεροῦσαν γνῶσιν εἶτε ὡς νοοῦσαν ἀγάπην εἶτε ὡς γινώσκουσαν συμπύθειαν συμβολίζει καὶ προσωποποιεῖ διὰ τῶν ὑπερόχων ψυχῶν τῆς Senta, τῆς Elisabeth καὶ τῆς Brunhild ἢ διὰ τοῦ ἀγνοῦ καὶ ἀφελοῦς νεανίου Πάρισιφαλ. Ἡ προτίμησις αὕτη τῆς γυναικὸς ὡς συμβόλου τῆς γαλήνης καὶ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἀκατασχέτου ὁρμῆς πρὸς τὴν ζωὴν οὔτε τυχαία εἶναι οὔτε εἰς ὑποκειμενικοὺς λόγους μόνον ὀφείλεται, ἀλλὰ πηγάζει πολὺ μᾶλλον ἐκ τῆς πίστεως ὅτι τὸ Ἀπόλυτον, ὑπὸ τοῦ ὁποῖου πάντες φερόμεθα ὡς κύματα ὑπὸ τῆς ἀβύσσου, διχάζεται ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς ἄρρεν καὶ θῆλυ καὶ ὅτι συνεπῶς ἡ σχέσις τῶν δύο γενῶν πρὸς ἄλληλα εἶναι σχέσις τοῦ Ἀπολύτου πρὸς ἑαυτὸ, σχέσις διὰ τῆς ὁποίας ἐπινευρίσκει τρόπον τινὰ ἑαυτὸ καὶ τὴν πλήρη μακαριότητα. Ἐν τῇ σχέσει δὲ ταύτῃ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς τὸ θῆλυ ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀπολυτροῦσαν, γινώσκουσαν, περιορίζουσαν ἀρχὴν, ἐν ᾧ τὸ ἄρρεν ἴσα δύναται πρὸς τὴν ζωϊκὴν ἀρχὴν, τὴν ῥέπουσαν πρὸς κίνησιν καὶ ἐνέργειαν. Ὁ ἀνὴρ εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τῆς βουλήσεως πρὸς τὴν ζωὴν, ὅπως βλέπομεν αὐτὴν ἐν τῷ Φάουστ ἐπὶ παραδείγματι, τῆς δαιμονικῆς καὶ ἀνησύχου βουλήσεως πρὸς ἀπόλαυσιν, γνῶσιν, ἐνέργειαν. Ἐξ ἀντιθέτου ἡ γυνὴ ἐνσαρκώνει τὴν παράστασιν, τὴν ἐλευθεροῦσαν, καθαίρουσαν καὶ δεσμεύουσαν δύναμιν τοῦ νοῦ. Ἡδὴ ἐν τῷ Ὀλλανδῷ ἀντιτίθεται εἰς τὴν ὑπὸ τούτου ἀντιπροσωπευομένην ἀρχὴν τῆς πρὸς τὴν ζωὴν ὁρμῆς ἡ ἰσχυρὰ Senta, ἡ ἐν τῇ εἰδυλλιακῇ αὐτῆς ἐστία εὐτυχῆς γυνῆ, ἧτις δεσμεύει τὸν ἀπεριόριστον ναυτίλον καὶ κατασιγάει τὴν ἀκόρεστον δίψαν πρὸς τὴν αἰεὶ νέαν ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς, ἡ μεγάλη λυτρώτρια τῆς τυφλῆς βουλήσεως ἀπολυτροῦσα ἀγάπη καὶ ἀπολυτῶν θάνατος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀντιπαράβάλλονται πρὸς ἀλλήλους ὁ Wotan καὶ ἡ Gerda. Ἐκεῖνος εἶναι ἡ προσωποποίησις τῆς κοσμικῆς βουλήσεως, τῆς ἀσκόπως χωρούσης, οὐδέποτε ἀναπαυομένης, ἀδιακόπως πειρωμένης βουλήσεως πρὸς τὴν ζωὴν. Αὕτη ἀντιπροσωπεύει τὴν παράστασιν, τὸν λόγον, τὸν νοῦν, ὅστις ἐλευθερώνει ἀπὸ τῆς λύσεως τῆς βουλήσεως, καθησυχάζει καὶ περιορίζει. Ἀνάλογον ἀντίθεσιν εὐρίσκομεν εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ποιητικὰ ἔργα τοῦ Βάγνερ καὶ εἰς τὰ ἄλλα

αὐτοῦ συγγράμματα. Ὡς δὲ ἀνωτέρω παρατηρήσαμεν, ἡ ἀντίθεσις αὕτη εἶναι σαφεστάτη ἐν τῷ Tannhauser. Παραπλήσιον πρὸς τὸ ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ θέμα ἐπειράθη νὰ πραγματευθῆ πρότερον ὁ συνθέτης ἐν τῷ Manfred, τὴν ἀπελευθέρωσιν δηλαδή ἰσχυροῦ καὶ ὑπερόχου ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς ὕλικῆς ἀπολαύσεως διὰ τῆς οὐρανίας μουσικῆς τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως. Καὶ ἐνταῦθα τὸ νοητικὸν ἢ ἠθικὸν στοιχεῖον συμβολίζει ἡ γυνή, ἐν ᾧ διὰ τὸν ἄνδρα προϋποτίθεται ἡ ἀρχέγονος καὶ μὴ δεσμευθεῖσα ἀκόμη ἐνέργεια τῆς βουλήσεως. Ἐν δὲ τῷ Lohengrin ἀπαντῶμεν τὰ πρῶτα ἔχνη τοῦ περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἀληθείας προβλήματος, τοῦ προβλήματος τῆς νοησιαρχίας, ἣτις κυριεύει βαθμηδὸν τὸν φυσικὸν ἄνθρωπον. Τὸ ἀσυνείδητον καὶ ἡ ὁρμὴ αἶρει ἐνταῦθα τὴν νίκην καὶ ἐπικρατεῖ τοῦ λογικοῦ καὶ ἠθικοῦ. Μόνον ἐν τῇ πίστει καὶ τῷ συναισθήματι ἔγκαιται ἡ μακαριότης τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ τὸνναντίον ὁ ἐρωτῶν καὶ διερευνῶν τὴν εὐτυχίαν του καταστρέφει τοιοιτοτρόπως τὸ καλύτερον μέρος αὐτῆς. Εἶναι κατάρα βαρύνουσα τὴν ψυχὴν ἡμῶν, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ζωὴν ἀσυναίσθητως, ὅπως τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα, καὶ ἀφοσιώμεθα εἰς αὐτὴν ἄνευ σκοπῶν, ἄνευ μετανοίας καὶ ἀναμείξεως τῆς ἠθικῆς ἡμῶν συνειδήσεως καὶ τοῦ ἰθανικοῦ. Διὰ τούτο συγκινοῦσιν ἡμᾶς αἱ παιδικαὶ μορφαὶ τῆς ἀρχαιότητος, διὰ τούτο προσβλέπομεν μετὰ νοσταλγίας τὸ ἄνθος καὶ μετὰ βαρυθυμίας τὸ παῖζον παιδίον. Ἀμφότερα ζῶσιν ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ ἀθρότητι καὶ ἀνήκουσιν εἰς ἑαυτά, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἡμᾶς, αἵτινες προσπαθοῦμεν νὰ ἀναλύσωμεν διὰ τῆς κρίσεως τὴν εὐτυχίαν ἡμῶν, ἕως ὅτου πᾶν ἰσχυρὸν καὶ πρωτόγονον συναίσθημα μεταβληθῆ εἰς κόνιν ὑπὸ τὸν φακὸν τῆς γνώσεως καὶ ἡ προσωπικότης ἡμῶν καταστῆ εἰς ἡμᾶς ἀφόρητος ὑπὸ τὴν νοσηρὰν ἀνάγκην νὰ γίνωμεν ἀντικειμενικοί. Ἄλλ' ἢ ἐν τῷ Βάγνερ ἀντίθεσις μετὰ καταφάσεως καὶ ἀρνήσεως τῆς ζωῆς ἐκφαίνεται ἰσχυροτάτη, ὡς ὑπεδηλώθη ἤδη, ἐν τῷ Tristāni, ὅστις συμβολίζει τὸν ὑπὸ τῆς ὁρμῆς πρὸς τὴν ζωὴν φερόμενον ἄνθρωπον, ἐν ᾧ ἡ Ἰσόλδη εἶναι καὶ ἐνταῦθα, ἡ καταπραΰνουσα, χαλιναγωγοῦσα καὶ τὴν βούλησιν ἀπολυτροῦσα γυνή. Ἐν τῷ θαυμασίῳ τούτῳ ἔργῳ μινύονται πρὸς ἀλλήλους ὁ κόσμος τοῦ σκότους καὶ ὁ κόσμος τοῦ φωτός, ἡ μεγαλειώδης κατάφαισις τῆς ζωῆς, ἣτις καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου λέγει «Ναί», πρὸς

τὴν ὠραιότητα τῆς ὑπάρξεως, καὶ ἡ καταπεπονημένη καὶ τὸν κόσμον φεύγουσα ὑπερνίκησις αὐτῆς. Τὴν αὐτὴν τέλος ἀντίθεσιν αἰσθητικότητος καὶ ἀσκήσεως, ἐγκοσμίου καὶ ἐπέκεινα, κοινωνικοῦ καθήκοντος καὶ βουδδιστικῆς ἀρνήσεως τῆς ζωῆς ἀπαντῶμεν καὶ ἐν τῷ «Πάρσιφαλ», συμβολιζομένην διὰ τοῦ Πάρσιφαλ καὶ τῆς Kundry. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη, τὴν ὁποίαν βλέπομεν ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Βάγνερ, ἀποτελεῖ τὴν τραγικότητα τοῦ βίου του, τὰ δὲ ἔργα του οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ ἐκδήλωσις τῆς τραγικότητος τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅστις ἄλλοτε μὲν βυθίζεται εἰς κόσμον φωτεινοῦ κάλλους καὶ δημιουργεῖ περιβάλλοντα, ἕνεκα τῶν ὁποίων γεννᾶται ἡ ἐντύπωσις ὅτι εἶναι ἠδονιστής, ἄλλοτε δὲ γράφει λόγους αἵτινες ἐκφράζουσι τόσην ἀηδίαν πρὸς τὴν ζωὴν, πόθον πρὸς τὸν θάνατον καὶ ὁρμὴν πρὸς τὸ Ἐπέκεινα, ὥστε νὰ φαίνεται μᾶλλον αὐστηρὸς χριστιανὸς καὶ ὑπερευαίσθητος ἀσκητής. Ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου τούτου καὶ ἐν τῇ μουσικῇ αὐτοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ἐξωτερικεῖται τὰς ψυχικὰς διακυμάνσεις, ζῶσι πλησίον ἀλλήλων ὁ φίλος καὶ ὁ περιφρονητῆς τῶν ἀνθρώπων, ὁ μέγας οἰκτίρμων καὶ ὁ μέγας ἐγωῖστῆς, ὁ ἠδυπαθὴς ἔραστῆς τῆς ζωῆς καὶ ὁ πλήρης ὀδύνης δικαστῆς αὐτῆς συγχρόνως. Ἄφ' ἑνὸς λατρεύει τὴν τέχνην καὶ τὴν θρησκείαν ὡς δυνάμεις ὑπερκόσμιους καὶ μυστικὰς περιοριζούσας· τὰς αἰσθήσεις καὶ ὀδηγούσας εἰς τὸν ἀνώτερον κόσμον τῶν ἰδεῶν, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ἐμπνέει, καὶ ὅταν ἀκόμη κηρύττῃ τὴν ὑπερνίκησιν τῆς σαρκὸς, τὴν ὑψίστην ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἔκστασιν καὶ γεννᾷ οὕτω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ μουσικὴ του ἐξαγγέλλουσα τὴν σταύρωσιν τῆς σαρκὸς κραδαίνει ἠδυπαθῶς ὅλα τὰ νεῦρα τῆς ζωῆς. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἐντυπώσεων διὰ τοὺς ἐρευνῶντας τὸ ἐξαιρετικὸν τούτο δημιούργημα. Ἐδῶ παρουσιάζεται ἐν ὀλυμπίᾳ αὐταρκεία καὶ ἀταραξία, ἣτις ἐρεθίζει τὸν ἐν τῷ ἀγῶνι κατατροχόμενον· ἐκεῖ ἀναγινώσκομεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του ὄλον τὸ μαρτύριον τῆς ἀνευ ἐλπίδος ζητούσης ψυχῆς· ἄλλοτε ἐν βασιλικῇ ἀλαζονείᾳ περιφλεγόμενος ὑπὸ τῶν φλογῶν βαθυτάτης ὀδύνης· καὶ ἄλλοτε τέλος πάσχων καὶ κατηφῆς, μετὰ τὴν λάμπιν τοῦ σιγηλοῦ θρήνου εἰς τοὺς ὀφθαλμούς.

*
*
*

Κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν τῶν φραγκικῶν φυλῶν Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθείας συλλέγει εὐλαβῶς τὸ ἱερὸν αἷμα, ὅπερ ἔρρευσεν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἰησοῦ, ἐν τῷ κρυσταλλίνῳ ποτηρίῳ, δι' οὗ ὁ Διδάσκαλος ἐτέλεσε τὸν μυστικὸν δεῖπνον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωσήφ ἄγγελοι μεταφέρουσι τό τε ποτήριον καὶ τὴν λόγχην εἰς τὴν Δύσιν, ἐπὶ τοῦ ὄρους Montsalvat, ἔνθα ἡ φύλαξις αὐτοῦ ἀνατίθεται εἰς ἄγνους ἱππότες.

Τὸν μῦθον τοῦτον ἐχρησιμοποίησε πρῶτος ὁ Chrestien de Troyes πρὸς ἔκφρασιν ὑψηλοτέρων ἰδεῶν καὶ διαφερόντων γενικῶς ἀνθρωπίνων· ὁ δὲ Wolfram von Eschenbach ἐπραγματεύθη αὐτὸν διεξοδικῶς. Ὁ Βάγνερ παραλαμβάνει τὴν ἕλην τοῦ μύθου παρὰ τοῦ τελευταίου τούτου, διὰ δὲ τοῦ Robert de Boron γνωρίζει τὴν ὑπὸ τοῦ de Troyes ἐκδοχὴν τοῦ Gral ὡς τοῦ ἱεροῦ ποτηρίου τοῦ μυστικοῦ δείπνου καὶ τῆς λόγχης ὡς τῆς τοῦ Λογγίνου, δι' ἧς ἐκεντήθη ἡ πλευρὰ τοῦ Λυτρωτοῦ. Ἄλλ' ἐν ᾧ ὁ W. von Eschenbach ἐξυμνεῖ ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ τὸ ἱπποτικὸν πνεῦμα, στηρίζει ὁ Βάγνερ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐπὶ γενικῶς ἀνθρωπίνης βίσεως καὶ προβαίνει εἰς νέαν ὅλως δημιουργίαν, χρησιμοποιοῦν ἰδέας καὶ θέματα τῶν πηγῶν πρὸς διασάφησιν τῆς ἑαυτοῦ κεντρικῆς καὶ θεμελιώδους ἰδέας. Ὁ πυρὴν τοῦ μύθου ἀπησχόλησε τὸν ποιητὴν δεκαετηρίδας ὀλοκλήρους. «Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος» (1848) δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς πρόδρομος τοῦ «Πάρσιφαλ»· ἡ μορφή τῆς Μαγδαληνῆς πρὸ πάντων ὑπενθυμίζει ζωηρῶς τὴν τῆς Kundry. Εἰς τὸν αὐτὸν κύκλον ἀνήκει καὶ ὁ «Νικητής», ὃν κατέλιπεν ὁ Βάγνερ ἡμιτελῆ· ἐν αὐτῷ ἐσκόπει νὰ καταδείξῃ ὅτι ἄσκησις καὶ συμπάθεια δὲν εἶναι πηγὴ τοῦ θανάτου ἀλλὰ νέας ζωῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν «Τριστάνα», ἔνθα ἐξαγγέλλεται ἡ ἄρνησις τῆς ζωῆς, διὰ τῆς καθάρσεως ἐγωϊστικῶν παθῶν. Ἄλλὰ παρὰ τὰς βουδδιστικὰς ταύτας ἰδέας εἰργάζετο ἕκτοτε ἐν αὐτῷ ὁ χριστιανικὸς Πάρσιφαλ. Καὶ τὴν 11 Ἀπριλίου 1857 μίᾳ ἡλιόλουστος πρωΐα Μεγάλης Παρασκευῆς ἔκαμε νὰ ἠχῆσῃ βαθῶς ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ὁ περὶ Πάρσιφαλ μῦθος καὶ νὰ συναίσθανθῇ τὴν βαθεῖαν σημασίαν τῆς γοητείας τῆς σεμνῆς ταύτης ἡμέρας. Τὸ συναίσθημα τοῦτο ἤρεν αὐτὸν μέχρι τῆς δημιουργίας τοῦ ἀθανάτου ἔργου, τὸ περιεχόμενον τοῦ ὁποίου ἀποδίδομεν ἀμέσως ἐν τοῖς ἑξῆς.

B

Ὁ Πάρσιφαλ, ὁ ἦρος αὐτοῦ καὶ λυτρωτῆς τῶν ἀνθρώπων, ἀνατρέφεται ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ μακρὰν τοῦ κόσμου, ἐν τῇ ἐρημίᾳ τῶν δασῶν, ἐπειδὴ ἡ μήτηρ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποθάνῃ καὶ ὁ υἱός, ὡς ὁ πατήρ, ἐν ταῖς περὶ τῶν μαχῶν. Ἄλλὰ τὸ ἐνστικτὸν ὀδηγεῖ τὸν νεαρὸν Πάρσιφαλ νὰ κατασκευάσῃ τόξον καὶ βέλη καὶ νὰ θηρεύῃ τὰ ἄγρια θηρία ἀνὰ τὰ ἐρημικὰ δάση. Ὄταν δὲ συνήντησε κατὰ τύχην παραπλανηθέντας ἱππότες, τόση ἦτο ἡ ἐκ τῆς παραστάσεως αὐτῶν καὶ ἡ ἐκ τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν ὄπλων ἐντύπωσις, ὥστε ἐγκαταλείπει τὴν μητέρα καὶ πλανᾶται ἀνὰ τὸν κόσμον, ζῶν ἐκ τῆς θήρας, ῥακένδυτος καὶ ἐλεεινός, ἀραῦης καὶ ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ καὶ τοῦ κακοῦ καὶ τῆς δυστυχίας τῶν ὁμοίων του. Μετὰ πολλὰς περιπετείας φθάνει εἰς τὸ ἅγιον Graal, εἰς τὸ ὄρος Μοντσαλβάτ, ἔνθα οὐδεμία ὁδὸς ἔχει καὶ ὅπου ποὺς ἀνθρώπων ξένων πρὸς τοὺς φύλακας ἱππότες οὐδέποτε εἶχε πατήσει. Ἡ πρώτη πράξις του εἶνε ἐνταῦθα ὁ φόνοσ κύκνου, τὸν ὁποῖον πρῶτον συνήντησε. Συλληφθεὶς ὑπὸ ἱπποτῶν, τῶν ὁποίων ἡ σοβαρὰ ὄψις κοί ἡ λευκὴ ἐνδυμασία ἐμπειεῖ αὐτῷ κατάλληλιν, ὀδηγεῖται πρὸ τοῦ Gurnemanz, τοῦ πιστοῦ ἀκολούθου τοῦ Ἀμφόρτα, τοῦ Βασιλέως τοῦ Graal, ὅστις ἐπιτιμᾷ αὐτὸν διὰ τὴν σκληρότητα· ὁ Πάρσιφαλ κατανοεῖ διὰ πρῶτην φορὰν τὴν ὀδύνην καὶ τὸν πόνον, καταλαμβάνεται ὑπὸ συγκινήσεως ἀγνώστου ἕως τότε εἰς αὐτὸν καὶ συντριβεῖ τῶξον καὶ βέλη. Κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν ἀκούεται μακρόθεν ἤχος κωδῶνων. Ὁ Gurnemanz παραλαμβάνει τὸν Πάρσιφαλ, ὅστις εἰς πᾶσαν ἐρώτησιν ἀπαντᾷ διὰ τοῦ «δὲν γνωρίζω», καὶ ὀδηγεῖ αὐτὸν ὑψηλὰ εἰς τὸ ὄρος ἐντὸς μεγαλοπρεποῦς ναοῦ θυμμοῦ βυζαντινοῦ, ὅπου εἰς δύο στίχους παρατεταγμένοι οἱ λευγεμονοῦντες ἱππότες συμπάλλουσι μετὰ ἐφήβων καὶ παίδων, ὑμνοῦντες τὸ μαρτύριον τοῦ Σωτῆρος καὶ ἀνιμῶντες τὴν τέλεσιν τοῦ δείπνου. Ματζίως ὅμως, διότι ὁ Ἀμφόρτας, ὁ βασιλεὺς καὶ ἀρχιερεὺς τοῦ Graal, παραλαβὼν τὴν φύλαξιν τοῦ ἱεροῦ ποτηρίου καὶ τῆς λόγχης παρὰ τοῦ πατρὸς Titurel, ἀδυνατεῖ νὰ τελῆσῃ τὸ μυστήριον. Εἶναι ἀμάρτωλός, τὰ θέλητρα τῆς Kundry, περὶ τῆς ὁποίας θὰ ὀμιλήσομεν κατωτέρω, κατέβαλον αὐτὸν, παρέβη τὴν ὑπόσχεσίν του εἰς μίαν στιγμήν ἡδονῆς, τὰ πάθη ἐνίκησαν τὸ ἰδανικὸν καὶ ὁ Klingsor, ὁ φοβερός μάγος καὶ κύριος

τῆς Kundry, ἀφήρσεν ἀπὸ τῶν χειρῶν του τὴν ἱερὰν λόγχην, διὰ τῆς ὁποίας ἤνοιξε χαίνουσαν πληγὴν ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ βασιλέως. Διὰ τοῦτο ἡ θέα τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου καθιστᾷ τὸν πόνον αὐτοῦ δριμύτερον καὶ ἡ πληγὴ ἀντὶ τῆς θεραπευτικῆς αἰμάσεως περισσότερον. Βαθὺ σύμβολον τῆς τύψεως τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς πρὸς ἑαυτὸν περιφρονησεως, τὴν ὅπου ἀναισθάνεται ὁ ἄνθρωπος ὅταν συγκρίνη τὴν προᾶξιν του πρὸς τὸ ἐν ἑαυτῷ ζῶν ἰδανικόν, φωτεινὴν ἀκτῖνα τοῦ Αἰωνίου. «Ἀμφόρτζ, Ἀμφόρτζ», κορυφάζουσι οἱ ἀναμένοντες ἱππῶται, «δείξον ἡμῖν τὸ ἱερὸν Graal». «Δὲν δύναμαι, εἶμαι ἀνάξιος», ἀπαντᾷ ὁ ἡγεμὼν. «Ἀμαρτωλὸς ἡγάπησα τὴν ἁμαρτωλὴν καὶ ὑπέκυψα εἰς τὸν πειρασμόν. Ὑποφέρω διὰ τοῦ πόθου μου καὶ ὑποφέρων πρῶτον πάντοτε.» Ἄλλ' αἰφνιδίως ἀπὸ τοῦ βᾶθους τοῦ ναοῦ, ὡς ἀπὸ τάφου, ἀκούεται ἡ φωνὴ τῷ γέροντος Τιτουρέλ: «Ἀμφόρτζ, τέκνον μου, δυστυχισμένε ἁμαρτωλὲ, τέλεσον τὸ μυστήριον πρὸς τιμωρίαν σου». Καὶ ὅταν οὗτοι, ὄχρως καὶ ἀκουσίως, προβαίη εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἱεροῦ ποτηρίου, τὸ ἐν αὐτῷ αἷμα τοῦ Κυρίου ἀποδίδει ἐρυθρὰς ἀναλαμπὰς, ἐκ τῶν ὁποίων πορφυροῦται ὁλόκληρος ὁ ναὸς. Καὶ ἐνῶ οἱ ἱππῶται φέβονται «οὗτο ἐστὶ τὸ αἷμα μου» χορὸς ἀγγέλων ψάλλει ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ θόλου ἐξυμνῶν τὴν μακαριότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης.

Καὶ ὁ ἀφελὴς ξένος; Οὐδὲν ἐκ πάντων τούτων ἐνόησε, τὰ πάντα φαίνονται εἰς αὐτὸν ὡς ὄνειρον. Ἐνόμισε μόνον ὅτι ἐκ τοῦ ποτηρίου ἤκουσε θρηνώδη καὶ θλιβεράν φωνήν, μυστηριώδη καὶ ἀνευ λέξεων, ὡς μελωδίαν ἡδείας τρυφερότητος καὶ ἀρητήτου ὀδύνης. Ὅπως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν λόγων τοῦ Gurnemanz, οὕτω καὶ τώρα αἰσθάνεται, βαθύτερον ὅμως, τὴν ὀδύνην καὶ τὴν δυστυχίαν καὶ διὰ τοῦτο φέρει βιαίως τὴν χεῖρα εἰς τὴν καρδίαν, ὡς ἔαν εἶχε καταληφθῆ στιγμαίως ὑπὸ δυνατοῦ πόνου.

Ὁ Gurnemanz, ὅστις εἶχε πιστεύσει πρὸς στιγμήν ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀγνοῦ καὶ ἀφελοῦ νεανίου ἐνεφανίσθη ὁ σωτὴρ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν δεινῶν, ἐκδιώκει νῦν αὐτὸν ἀγροίκως ἐκ τοῦ ναοῦ.

Ἄλλ' ἐν τῷ ὁ Πάρσιφαλ, ἐκπληκτος καὶ σκυθρωπὸς, ἐξέρχεται, ἵνα διὰ μυρίων ἀγῶνων καὶ πειρασμῶν ἀνδρωθεὶς καταστῆ ἀπολύτως ἱκανὸς ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον, οὐρανία φωνὴ ἐπαλαμδαίνει τὴν μυ-

στικὴν ἐπαγγελίαν ἀντηχοῦσα μυστηριωδῶς ἐν τῇ σιγῇ τοῦ κενοῦ πλέον ἱεροῦ: Τὴν ἀπολύτρωσιν θὰ σοὶ κομίσῃ ἕνας καθαρὸς, μία ἀπλή ψυχὴ, ἀφ' οὗ καταστῆ σοφὴ διὰ τῆς συμπαθείας.

Ἡ δευτέρα προᾶξις μεταφέρει ἡμᾶς εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Klingsor. Ἡ προσωποποιήσις αὕτη τοῦ σατανᾶ, ὁ δυνατὸς μάγος, ὅστις ἵνα καταστῆ ἄξιος τοῦ Graal ἠδυνώχησεν ἑαυτὸν, ἐλπίζων οὕτω ὅτι θὰ κατασιγάσῃ τὸν πόθον του, δὲν εἶναι εὐτυχέστερος τῶν ἱπποτῶν. Παρ' ὅλην τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν παρέσχε εἰς αὐτὸν ἡ προᾶξις του ἐκείνη, παραπονείται διὰ τὴν τρομερὰν ἀνάγκην, ὑπὸ τὴν ὁποίαν τελεῖ, καὶ ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς του αἰσθάνεται δυνατὸν τὸν πόνον, διότι δὲν κατόρθωσεν νὰ περιβληθῆ τὴν λευκὴν στολὴν τοῦ ἱπποτοῦ τοῦ Graal. Ὁ πόνος του οὗτος ἐκδηλοῦται ὡς μῖσος κατὰ τοῦ ἱεροῦ τάγματος καὶ ὡς διαρκὴς ἀγὼν κατὰ τῆς ἀρετῆς. Τὸ κυριώτατον ὄργανον αὐτοῦ εἶναι ἡ Kundry, ἡ περικαλλὴς ἁμαρτωλὸς, ἡ μεγαλειωδέστερα δημιουργία τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Βάγνερ. Ἐν αὐτῇ ζῶσι δύο ψυχαί, ἡ ψυχὴ τῆς περιπαθοῦς πόρνης καὶ ἡ τῆς ταπεινῆς μετανοούσης. Ὅταν κατέχεται ὑπὸ τοῦ πόθου τῆς ἡδονῆς, οὐδὲν δύναται νὰ παραβληθῆ πρὸς τὴν δεξιότητα τοῦ θριαμβεύοντος πάθους τῆς. Διὰ τὴν ἰκανοποίησιν γνωρίζει ὅλας τὰς ἡδουπαθείας τῆς παραπλανήσεως. Καὶ ὅταν κατορθώσῃ τὸν σκοπὸν τῆς, ὅταν ὁ ἀνὴρ ἀπαλλάσσῃται τῆς ἀγκάλῆς τῆς, τὸν περιφρονεῖ καὶ τὸν ἐγκαταλείπει μὲ γέλωτα δαίμονος καὶ καγχασμὸν κατηραμένης. Ὅταν δὲ πάλιν ἐπικρατήσῃ ἐν αὐτῇ ἡ ψυχὴ τῆς μετανοούσης Μαγδαληνῆς ἀγεται ὑπὸ τῆς ὀρμῆς ὅπως ὑπηρετῆ τοὺς ἄλλους μετ' αὐτοθυσίας καὶ ἐν ταπεινοφροσύνῃ. Τοῦτο ὅμως ὀλίγον διαρκεῖ· διότι ὁ Klingsor εἶναι ἀπόλυτος αὐτῆς κύριος καὶ ἐκναφέρει αὐτὴν εἰς τὸ ὀλέθριον αὐτῆς ἔργον. Ἡ Kundry εἶναι τὸ αἰώνιον θῆλυ, ἡ γυνὴ ὡς κτανήτρια καὶ ὡς μεταμελουμένη, πλήρης πάθους καὶ ἀδύνατος, ἀλλά ποθοῦσα τὸν θεῖον ἔρωτα ἐν τῇ ἀβύσσῳ τῶν ἐφημέρων αὐτῆς ἐρώτων.

Σὺ ποῦ ἠσθάνθης μόνον τῶν ἄλλων τὴν ὀδύνην εἰς τὴν καρδίαν σου.

Εἶθε νὰ νοιώσῃς τώρα καὶ τὴν ἰδικήν μου

ἀναφωνεῖ πρὸς τὸν Πάρσιφαλ.

Καὶ ἀλλαγῶ:

ὦ! εἴν ἐγνώριζες τὴν κατάραν,
ἢ ὅποια καὶ καθ' ὕπνον καὶ ἐν ἐγρηγόρσει,
καὶ ἐν τῷ θανάτῳ καὶ ἐν τῇ ζωῇ,
καὶ ἐν τῇ ὀδύνῃ καὶ ἐν τῇ χαρᾷ,
μὲ ἐνισχύει εἰς νέα πάθη,
καὶ μὲ βασανίζει ἀτελείωτα!

Ἡ κατάρα αὕτη τοῦ διαρκοῦς πόθου καὶ τοῦ διαρκοῦς ἀγῶ-
νος ὅπως ἀπαλλαγῇ αὐτοῦ, ἦλθεν ἐπ' αὐτήν, διότι ἔταν ἠτένισέ
ποτε τὸν Σωτῆρα ἐκἀγγασε. Τὸ βλέμμα αὐτοῦ εἰσδύσαν εἰς τὸ βᾶθος
τῆς ψυχῆς τῆς διήγειρεν ἐν αὐτῇ τὸν πόθον νὰ ζητήσῃ καὶ ἐπανεύ-
ρη αὐτὸν.

Ζητῶ αὐτὸν νῦν ἀπὸ κόσμου εἰς κόσμον

Ἐν τῇ ὑψίστῃ ὀδύνῃ.

Αἰσθάνομαι τὸ βλέμμα του πλησίον μου νὰ ἀναπαύεται ἐπ' ἐμοῦ.

Ἄλλὰ τότε καταλαμβάνομαι πάλιν ὑπὸ κατηραμένου γέλωτος

Καὶ ἕνας ἁμαρτωλὸς πίπτει πάλιν εἰς τὰς ἀγκάλας μου.

Διὰ τῶν λόγων τούτων ἐκφράζει ἡ Kundry τὸν αἰώνιον πρὸς ἀπο-
λύτρωσιν πόθον, τὸν ὁποῖον ὅμως ἀδυνατεῖ νὰ ἱκανοποιήσῃ, διότι
οὐδεὶς μέχρι τοῦδε δύναται ν' ἀντιστῇ εἰς τὸ πάθος τῆς.

Εἰς τὸ βασίλειον τοῦτο τοῦ Klingsor, τοῦ ὁποῖου ἐπιφοβώτα-
τον μέσον διαφθορᾶς καὶ ταπεινώσεως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ Kundry,
ἔρχεται ὁ Πάρισαφ.

Ὁ μάγος διακρίνων αὐτὸν μακρόθεν διατάσσει νὰ μεταβληθῇ
τὸ ἀνάκτορόν του εἰς θαυμασιὸν κῆπον ἐντὸς τοῦ ὁποῖου τὴν θέσιν
τῶν ἀνθέων καταλαμβάνουσιν περικαλλεῖς νεάνιδες, περιβεβλημένα
ἀνθινὰ ἐνδύματα. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἤλπιζε ὅτι θὰ δαμάσῃ
τὸν ἄκαμπτον νεκρίαν ὅστις ἔτρεφεν εἰς ἐπαίσχυντον φυγὴν τὰ μι-
αρὰ στίφη του. Ἐὰν ὁ Πάρισαφ ὑποκύψῃ εἰς τὸν πειρασμόν, ἔατ
ἀπολέσῃ τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς, εἴν τὸ ἐν αὐτῷ κρεῖσσον ἐγὼ
κατανικηθῇ ὑπὸ τῆς κτηνώους ὀρμῆς, θὰ ἀπολέσῃ τὴν ὑπεροχὴν
αὐτοῦ καὶ θὰ ὑποδουλωθῇ εἰς τὸν σατανικὸν μάγον ὅπως ὁ Ἄμ-
φῶρτας καὶ οἱ λοιποὶ ἱππῶται τοῦ Γράαλ δουλεύουσιν εἰς τὴν ὑπὸ
μορφὴν Kundry ἁμαρτίαν. Ἄλλ' ἢ πρώτη αὕτη ἀπόπειρα τοῦ

Κλίγκζορ ἀποβαίνει εἰς μάτην διότι παρ' ὅλας τὰς θωπείας τῶν νεα-
νίδων, παρ' ὅλας τὰς προκλήσεις καὶ ἐκδηλώσεις τοῦ ἔρωτος καὶ
τοὺς ἐναγκαλισμοὺς μένει ἀπαθὴς καὶ ἀτάραχος ζητῶν νὰ ἀπαλλαγῇ
αὐτῶν ὡς ὁ εἰς πυκνὸν ἀνθῶνα ἐμπλακεῖς. Ὁ Κλίγκσορ ὅμως
ἀγρυπνεῖ καὶ αἴφνης ἐκ τοῦ μέσου τεραστίας δέσμης ἀνθέων ἀκού-
εται ἡδεῖα καὶ θελκτικὴ ἢ φωνὴ τῆς Κούντρου καλοῦσης τὸν Πάρι-
σιφαλ διὰ τοῦ ὀνόματός του. Ἀμέσως δὲ μετ' ὀλίγον ἐμφανίζεται
πρὸ αὐτοῦ ἐξηπλωμένη ἐπὶ ἀνθίνου κλίνης. Καὶ τὴν θέτει εἰς ἐ-
νέργειαν πάντα τὰ μέσα ὅσα εἶναι δυνατόν νὰ κάμψωσι τὴν ἀνδρι-
κὴν καρδίαν. Ὁμιλεῖ πρὸς αὐτὸν περὶ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, τῆς
μητρὸς του καὶ τοῦ δάσους ἵνα οὕτω εἰσδύσῃ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ
ἀφελοῦς νεανίου ὡς ἡδεῖα καὶ μελαγχολικὴ ἐν ταῦτῳ μελωδία.

Καὶ ὅταν ὁ Πάρισαφ καταλαμβάνεται ὑπὸ βαθεῖας θλίψεως
ἀκούων ὅτι ἐξ αἰτίας του ἀπέθανεν ἡ ὀρφανὴ του μήτηρ, ἔπωφε-
λεῖται ἡ Kundry τῆς στιγμῆς ὅπως ἐλκύσῃ αὐτὸν πρὸς ἑαυτὴν ὑπὸ
σχνομένην τὸ τέλος τῶν βασάνων του διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ ἔ-
ρωτος, ὅστις χαρίζει τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν γνῶσιν. Ὁ Πάρισαφ
δέχεται τὸ ἡδὺ καὶ παρατεταμένον φιλῆμα τῆς ἁμαρτωλῆς, ἀλλ' ὁ
πόθος ὅστις διὰ πρώτην φορὰν δονεῖ τὴν ψυχὴν του, τὸν διαπερᾶ
ὡς δρεῖα μάχαιρα καὶ αἰσθάνεται φρικιαστικὸν πόνον νὰ πληροῖ τὴν
καρδίαν του. Ἀποσπῶμενος βιαίως τῆς ἀγκάλῃς τῆς Kundry φέρει
τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους· ἡ πληγὴ τοῦ Ἄμφῶρτας καίει καὶ αὐ-
τὸν τὸν ἴδιον. Τὰ βέλη τοῦ πόθου, τὰ ὅποια τὸν διεπέρασαν, ἀπο-
καλύπτουσιν εἰς αὐτὸν τὸ κακὸν, ἐκ τοῦ ὁποῖου πάσχει ὁ ὀλισθή-
σας βασιλεὺς τοῦ Graal. Ἡ ἡδονὴ, μήτηρ τῆς ὀδύνης, φανερῶνει
εἰς αὐτὸν ὅλην τὴν δυστυχίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Μαντεύει τὸν πό-
θον πρὸς ἀπολύτρωσιν, ὅστις κρύπτεται ὀπισθεν τῆς χαρᾶς καὶ τῆς
ἡδονῆς, καὶ καταναεῖ νῦν τὴν ἀνευ λέξεων, ἀλλὰ θρηνώδη φωνὴν
τοῦ Σωτῆρος, τὸν ὁποῖον ἐμίαναν ἀνάξιαι χεῖρες. Τὰ κύματα τῆς
συμπαθείας ἄτινα κατέκλυσαν τὴν ψυχὴν του καθιστῶσι αὐτὸν ἱκα-
νὸν νὰ ἀκούῃ, νὰ ἐννοῇ καὶ νὰ γινώσκῃ. Ἡ συμπάθεια, ἡ ἀγάπη
πρὸς τοὺς ἄλλους διανοίγει τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ οὕτω πλη-
ροῦται ἡ μυστηριώδης ἐπαγγελία, ἢ ὅποια ἠκούσθη ἐν τῇ σιγηλῇ

ἐρημία τοῦ θυσιαστηρίου:

Διὰ τῆς συμπαθείας θὰ γνωρίσῃ
ὁ καθαρὸς καὶ ἀγνὸς.
Ἐλπίζε ἐπ' αὐτόν,
εἶναι ὁ ἐκλεκτός μου.

Ἡ Kundry, ἣτις ἦτο πλέον βεβαία περὶ τοῦ θύματός της, περιπίπτει ἀπὸ τῆς ἐκπλήξεως εἰς τὸν θαυμασμόν. Δὲν ἐγκαταλείπει ὁμως τὸν ἀγῶνα φλεγόμενη ὑπὸ τοῦ τυφλοῦ πάθους ἀκόμη περισσότερο τώρα, πειρᾶται ἀκόμη μίαν φορὰν νὰ κάμψῃ τὸν νεανίαν:

Τὸ φίλημά μου λοιπὸν σοῦ ἔδωκε τὴν γνώσιν τοῦ κόσμου;
Τότε ὁ ἐναγκαλισμός μου καὶ τῆς ἀγάπης μου ἡ θέρη
θὰ σὲ κάμῃ ἴσον πρὸς τὸν Θεόν.
Τὸ ἀξίωμα σου εἶναι νὰ γίνῃς λυτρωτὴς τοῦ κόσμου,
Γιὰ τὴν ὥρα ὅμως αὐτή, πῶς θὰ σὲ κάμῃ θεόν,
Ἐφησε ἐμὲ αἰωνίως καταδικασμένην.
Χάρισέ μου αὐτὴν τὴν ὥραν
Καὶ μὴ μοῦ θεραπεύσῃς τὴν πληγὴν ποτέ.
Ἄτησέ με, θεϊκὲ, νὰ σ' ἀγαπῶ.
Αὐτὸ θὰ εἶναι καὶ δι' ἐμὲ ἡ ἀπολύτρωσις.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ Πάρισαλ ἀποθῆ αὐτήν, ὁ πόθος της μεταβάλλεται εἰς μανίαν· διότι εἶναι πλέον βεβαία ὅτι ὁ ἔρος τοῦ ἀνθρώπου τούτου θὰ σβέσῃ διὰ παντός τὴν δίψαν της, θὰ ἀπολυτρώσῃ αὐτὴν τῆς ὑπὸ τὴν σάρκα δουλείας. Εἰς μάτην ὅμως παρακαλεῖ· διότι ὁ Πάρισαλ ἔχει πλέον κατανοήσει ὅτι διὰ νὰ θέσῃ τέραμα εἰς τὴν δυστυχίαν, εἶναι ἀνάγκη νὰ ξηράνῃ αὐτὴν τὴν πηγὴν, τὸν σαρκερικὸν πόθον. Ἐκτὸς ἐκείνης τότε ἡ Kundry καλεῖ διὰ γοερῶν κραυγῶν εἰς βοήθειαν τὸν μάγον. Ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἀναδυθέντος πύργου τοῦ ἐκτοξεύει ὁ Klingsor κατὰ τοῦ νεανίου τὴν ἱερὰν λόγχην, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκομίσει ὡς λάφυρον ἀπὸ τῶν ἀναξίων χειρῶν τοῦ Ἀμφόρτα. Ἀλλὰ, γεγονός θαυμάσιον, αὕτη ἴσταται ἀκίνητος ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς τοῦ Πάρισαλ, ὡς εἰ ἀναγνωρίζουσα ἐν αὐτῷ τὸν Ἄγνον καὶ Δυνατὸν. Οὗτος δὲ λαβὼν αὐτὴν σημειοῖ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ· οἱ πύργοι τοῦ μάγου κατακρημνίζονται μετὰ τρομακτικοῦ κρότου· αἱ ὄραται νεάνιδες μαραίνονται καὶ ἡ Kundry πίπτει συντετριμμένη ἐπὶ τοῦ αὐχηροῦ πλέον ἐδάφους.

Ἡ τρίτη πρᾶξις μεταφέρει ἡμᾶς εἰς λειμῶνα ἐσπαρμένον δι' ἀνθέων, παρὰ τὸ κράσπεδον σκιώδους δάσους. Παρ' αὐτὸ ἀναβλύζει πηγὴ κρυσταλλίνου ὕδατος, ἀπέναντι τῆς ὁποίας ὑφούται ἡ πενιχρὰ καλύβη τοῦ Gurnemanz, ὅστις ἐγινεν ἐν τῷ μεταξὺ ἐρημίτης. Εὐρισκόμεθα πάλιν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Graal, εἰς τὸ ὁποῖον πρόκειται μετὰ μακρὰς περιπλανήσεις νὰ ἐπανέλθῃ ὁ Πάρισαλ, ἵνα περατώσῃ τὸ μέγα ἔργον τῆς εἰρήνης καὶ τῆς διαλλαγῆς. Ὁ γέρον Gurnemanz, ὅστις ἔχει πλέον καταβληθῆ ὑπὸ τοῦ ἐσχάτου γήρατος καὶ ὅστις εἶναι πενιχρότατα ἐνδεδυμένος, φέρων μόνον τὸν χιτῶνα τῶν ἱπποτῶν τοῦ Graal, ἐξέρχεται τῆς καλύβης του καὶ ἀκροᾶται, διότι ἤκουσεν ἐαθὺν στεναγμὸν ἀγωνίας, ἐμπορευόμενον ἐκ τοῦ μέσου τῶν ὑψηλῶν θάμνων. Ἀπομακρύνων τοὺς κλάδους ἀνακαλύπτει τὴν Kundry κειμένην ἐκτάδην ἐκεῖ καὶ ἐν καταστάσει ληθάργου· ἀνασύρας αὐτὴν φέρει πλησίον τῆς πηγῆς καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τὰς αἰσθήσεις της. Τέλος ἀνοίγει τοὺς ὀφθαλμούς, ὁ δὲ γέρον ἀνακαλύπτει ὅτι ἔχει ἐπέλθει σπουδαία μεταβολὴ εἰς τὴν ὄψιν τῆς ἀμαρτωλῆς. Τὸ πρόσωπον αὐτῆς εἶναι ὠχρὸν καὶ τὸ βλέμμα γλυκὺ, ἡ παλαιὰ ἀγριότης ἔχει ἐξαφανισθῆ ἐντελῶς, τὸ δὲ σῶμα της καλύπτει ὁ χιτῶν τῆς μετανοίας. Ἀφυπνισθεῖσα προσβλέπει τὸν Gurnemanz ἐπὶ μακρὸν ἀτενῶς, ἔπειτα ἐγείρεται καὶ, τακτοποιούσα τὰ ἐνδύματά της καὶ τὴν κόμην, ἀπαντᾷ εἰς τὸν παραπονούμενον διὰ τὴν σιωπὴν της ἱππότην διὰ φωνῆς βραχνῆς καὶ δικροπτομένης:

Νὰ ὑπηρετῶ..... νὰ ὑπηρετῶ.....

Λαμβάνουσα δ' ἔπειτα στάμνον ἐκ τῆς καλύβης πορεύεται, ὅπως ἀντλήσῃ ὕδωρ ἐκ τῆς πηγῆς ὡς ἡ τελευταία τῶν θεραπεινιδῶν. Ὁ Gurnemanz παρατηρεῖ αὐτὴν ἐκπληκτος.

Πόσον διαφορετικὸν εἶναι τὸ βᾶδισμά της!
εἶναι ἄρτι γε ἀποτέλεσμα τῆς σημερινῆς ἀγίας Ἡμέρας;

Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐμφανίζεται μακρόθεν ξένος τις, φέρων μέλαιναν πανοπλίαν, κλειστὴν περικεφαλαίαν καὶ τραπενωμένον τὸ δόρυ. Τὸ βραδὺν βῆμα τοῦ καὶ ἡ κεκλιμένη του κεφαλὴ δεικνύουσι τὴν θλίψιν, ὑπὸ τῆς ὁποίας κατέχεται. εἶναι ὁ Πάρισαλ, ὅστις πλησιάζας κάθηται πλησίον τῆς πηγῆς.

εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ Gurnemanz ὁ ἦρω; οὐδεμίαν δίδει

ἀπάντησιν. Ἄλλ' ὅταν ὁ γέρον ὑπενθυμίζων τὴν ἱερότητα τῆς ἡμέρας — εἶναι μεγάλη Παρασκευὴ — προτρέπει αὐτὸν ὅπως ἐκδυθῆ τὴν πανοπλίαν, ὁ Πάρσιφαλ ἐγείρεται καὶ πηγνύων τὴν λόγχην εἰς τὸ ἔδαφος ἀποθέτει τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ ξίφος, ἀποβάλλει τὴν περικεφαλαίαν καὶ γονυπετῶν ἀναπέμπει βωβὴν προσευχὴν ἀτενίζων τὴν λόγχην.

Ὁ Gurnemanz ἀναγνωρίζει τότε τὸν Πάρσιφαλ καὶ ψιθυρίζει εἰς τὴν Kundry:

Τὸν γνωρίζεις....;

Εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις ἐφόνευσε τὸν κύκνον.

Ὁ ἀφελὴς, ὁ ἐκδιωχθεὶς ὑπ' ἐμοῦ...

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Πάρσιφαλ ἐγείρεται καὶ χαιρετᾷ τὸν ἄλλοτε θεράποντα τοῦ Titurel, ὅστις ζητεῖ νὰ μάθῃ πῶς καὶ πόθεν ἦλθεν.

Διὰ τῆς ὁδοῦ τῶν περιπλανήσεων καὶ τῶν παθῶν, ἀπαντᾷ ὁ ἥρωας, ὅστις ἔχει τὴν ψυχὴν πλήρη εὐγνωμοσύνης, διότι μετὰ ματαίας καὶ πολυχρονίους ἐρεύνας κατώρθωσε τέλος νὰ ἐπανεύρῃ τὴν εἰς τὸ Graal ἄγουσαν. Ἀναγγέλλει δὲ εἰς τὸν γέροντα ὅτι ἔρχεται, ἵνα φέρῃ τὴν σωτηρίαν εἰς ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου τὸν πόνον ἤκουσεν ἄλλοτε μετ' ἀφελοῦς ἐκπλήξεως. Παλαιὰ κατάρρα, λέγει, ἠμπόδισεν αὐτὸν νὰ εὔρῃ τὴν ὁδὸν, ἀγῶνες, ἀνάγκαι, ἔριδες ἠνάγκαζον αὐτὸν νὰ ἀπομακρύνεται αὐτῆς. Τὴν ἱερὰν λόγχην δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸναντίον, ὅπως διαφυλάξῃ αὐτὴν ἢ το ἠναγκασμένος νὰ ὑποφέρῃ παντοῖα τραύματα. Ἀμωμον ἐπαναφέρει τῶρα αὐτὴν. Λέγων δὲ ταῦτα δεικνύει αὐτὴν, ἀκτινοβολοῦσαν, εἰς τὸν γέροντα, ὅστις ἀναφωνεῖ:

Ὡ χάρις! Ὑψίστη σωτηρία!

Ὡ θαῦμα! Ἅγιον καὶ ὑπέρολαμπρον θαῦμα!

καὶ προσκαλεῖ τὸν Πάρσιφαλ ἵνα θεραπεύσῃ τὸν Ἀμφόρταν, ὅστις ἐπικαλεῖται περιπαθῶς τὸν θάνατον. Ὁ ἥρωας μανθάνων τὴν δυστυχίαν τοῦ Ἀμφόρτα καὶ τῶν ἄλλων ἱπποτῶν καταλαμβάνεται ὑπὸ ἰσχυρᾶς συγκινήσεως καὶ κινδυνεύει νὰ πέσῃ λιπόθυμος. Ἄλλ' ὁ Gurnemanz στηρίζει αὐτὸν καὶ ὁδηγεῖ πλησίον τῆς πηγῆς, ὅπου καὶ κατακλίνεται, ἐν ᾧ ἡ Kundry κομίσασά ὕδωρ λούει τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἀλείψασα δ' ἔπειτα διὰ μύρου σπογγίζει διὰ τῶν βοστρύχων τῆς κεφαλῆς τῆς. Κατὰ τὴν συγκινητικὴν ταύτην στιγμὴν ὁ Πάρσιφαλ

λαμβάνει ὕδωρ ἐκ τῆς πηγῆς καὶ ραντίζων τὴν κεφαλὴν τῆς λέγει:

Οὕτως ἐπιτελῶ τὸ πρῶτόν μου ὑπόσχεμα.

Λάβε τὸ βάπτισμα

Καὶ πίστευε εἰς τὸν Λυτρωτὴν!

Ἐπειτα ἀποστρέφων τὸ βλέμμα ἀπὸ τῆς θρηνοῦσης γυναικὸς παρατηρεῖ μετ' ἠσυχου εὐχάριστήσεως τὸ δάσος καὶ τὸν λειμῶνα, τὰ ὁποῖα φαίνονται γελῶντα ἐν τῷ φωτὶ τοῦ πρωῖνοῦ ἡλίου.

Πόσον ὥρατος μοῦ φαίνεται σήμερον ὁ λειμῶν!

Συνήνησα ἄνθη, ἅτινα μὲ περιέβαλλον μέχρι τοῦ λαιμοῦ.

Ἄλλὰ ποτὲ δὲν εἶδον φύλλα καὶ ἄνθη

Τόσον ἤρεμα καὶ τόσον τρυφερά.

Μυρίζουν ἀκόμη ὅλα ἐρατεινὰ

Καὶ ὀμιλοῦν μὲ χάριν καὶ ἐμπιστοσύνην πρὸς ἐμὲ.

Ἐἶναι ἡ γοητεία τῆς M. Παρασκευῆς, ἀπαντᾷ εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ Πάρσιφαλ ὁ Gurnemanz, ὅπερ ἀκούων ἐκεῖνος ἀνκφωνεῖ:

Ὡ ἡμέρα τῆς ὑψίστης ὁδύνης,

Νομίζω ὅτι ὅσα σήμερον ἀνθοῦν,

Ἄναπνευσιν, γεννῶνται καὶ ἀναζοῦν

Νὰ πενθῶσιν ἔπρεπε καὶ νὰ θρηνοῦν

Ἄλλ' ὁ γέρον ἐξηγεῖ εἰς αὐτὸν ὅτι κατὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν τὰ δάκρυα τοῦ ἁμαρτωλοῦ ραντίζουσι μὲ ἱερὰν δρόσον λειμῶνας καὶ ἀγρούς καὶ κάμνουν νὰ αὐξάνωσι τὰ ἄνθη καθ' ὃν τρόπον βλέπει ὁ Πάρσιφαλ. Πᾶσα ἡ κτίσις χαίρει βλέπουσα τὰ ἔχη τοῦ Λυτρωτοῦ καὶ προσεύχεται πρὸς αὐτὸν. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν δύναται νὰ προσατενίσῃ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ὑψοῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν λυτρωθέντα ἄνθρωπον, ὅστις αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἐλεύθερον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς ἐξ ἀγάπης θυσίας τοῦ θεοῦ, καθαρὸν καὶ σεωσμένον. Τὸν διάλογόν τοῦτον συνοδεύει μουσικὴ ἀπείρου γλυκύτητος (γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα: Ἡ γοητεία τῆς M. Παρασκευῆς), τελειώουσα εἰς λυγμὸν εὐτυχίας.

Ἐν ᾧ ὁ Gurnemanz λέγει ταῦτα ἡ Kundry ὑψοῖ βραδέως τὴν κεφαλὴν καὶ προσβλέπει μὲ δακρυβρέκτους ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ σοβαρὰ καὶ ἐκτετυτικῶς τὸν Πάρσιφαλ· αὐτὸς βεβαίως τότε αὐτὴν ὅτι καὶ τὰ ἰδικὰ τῆς δάκρυα ἐγέναν δρόσος φέρουσα εὐλογίαν καὶ ἀσπά-

ζεται τὸ μέτωπον αὐτῆς.

Κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν ἀκούονται μικρόθεν οἱ ἦχοι κώδωνος, εἰς τὴν ἀκοήν τῶν ὁποίων ὁ Gurnemanz ἀναφωνεῖ:

Μεσημβρία·

*Ἦλθεν ἡ ὥρα

*Ἐπίτρεψε, κύριε, νὰ σὲ ὀδηγήσῃ ὁ δοῦλός σου.

*Ἐπειτα περιβάλλει τὸν Πάρσιφαλ διὰ τοῦ μανδύου τοῦ ἵππου τοῦ Graal καὶ ἡγεῖται ἀνηφορικῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν μονὴν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ ἥρωος, φέροντος τὴν ἱερὰν λόγχην, καὶ τῆς Kundry.

Εἰς τὴν μονὴν οὐδὲν ἔχει μεταβληθῆ· ἡ αὐτὴ μεγάλη αἴθουσα, ὅπως καὶ ἐν τῇ πρώτῃ πράξει. Εἰς ταύτην εἰσέρχονται ἐκ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἵπποται φέροντες τὴν σορὸν τοῦ Titurel, ἐκ τῆς ἄλλης ὀδηγεῖται ὑπ' ἄλλων ὁ Ἀμφόρτας ἐντὸς τοῦ φορείου του· προπορεύεται αὐτοῦ ἡ κεκαλυμμένη θήκη ἢ φέρουσα τὸ Graal. Ἡ ἔλλειψις τῆς ἐξ αὐτοῦ ἀπορροεούσης χάριτος ἐπήνεγκε τὸν θάνατον τοῦ Titurel· τῆς δυστυχίας δὲ ταύτης αἰτία εἶναι ἡ ἁμαρτία τοῦ υἱοῦ του Ἀμφόρτα.

Τίς ἠμπόδιζεν αὐτὸν,

ἔρωτᾷ τὸ πρῶτον ἡμιχόριον τῶν ἵπποτων,

Νὰ ἀπολαύσῃ τὴν χίριν τοῦ Graal;

Καὶ ἀπαντᾷ τὸ δεύτερον:

*Ἐκεῖνος τὸν ὅποιον κομίζετε,

*Ὁ ἁμαρτωλὸς φύλαξ.

Διὰ τελευταίαν φορὰν ἀπαιτοῦσιν παρὰ τοῦ Ἀμφόρτα ὅπως τελέσῃ τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας. Ἀλλ' οὗτος ἀνθίσταται·

*Ἀλλοίμονον! Δυστυχία μου!

Προθυμότερον θὰ ἐδεχόμην παρ' ὕμῶν τὸν θάνατον,

Τῆς ἁμαρτίας ἐλαφρότατον ἐξιλασμόν!

*Ἐν τῷ μεταξὺ ἀνοίγεται τὸ φέρετρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀναπαύεται ὁ Titurel· ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ πατρὸς του, τὸν ὅτιον ἐθανάτωσεν ἡ ἁμαρτία του, ὁ Ἀμφόρτας ἀναλύεται εἰς λυγμοὺς καὶ μακαρίζει αὐτὸν, διότι νῦν ὑπὸ θείας δόξης περιβαλλόμενος ἀενάξει αὐτὸν τὸν Λυτρωτὴν· ἅμψ δὲ παρακαλεῖ ὅπως πρεσβεύσῃ παρ' αὐτῷ

ἵνα ἀποστείλῃ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον, διότι οὕτω θὰ ἀποθάνῃ καὶ ἡ “τρομερὰ πληγὴ, τὸ δηλητήριο, ὅπερ κατατρώγει τὴν καρδίαν,,.

Πάτερ μου! Σὲ παρακαλῶ.

*Ἰκέτευσέ τον σὺ:

*“Λυτρωτά, δὸς ἀνάπαυσιν εἰς τὸν υἱὸν μου,,.

*Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἵπποται, ὁλονέν ἐγγύτερον ἀθροιζόμενοι, ἀπαιτοῦσιν ὅπως τελέσῃ τὸ μυστήριον:

*Ἀποκάλυψε τὸ Γραάλ!

Τέλεσε τὸ μυστήριον!

Τὸ ἀπαιτεῖ ὁ πατήρ σου.

*Ὁφείλεις! ὀφείλεις!

*Ἄλλ' ὁ Ἀμφόρτας δὲν τολμᾷ, διότι φοβεῖται τὴν ζωὴν, φοβεῖται τὸ μαρτύριον τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἐνόχου συνειδήσεως, ὅπερ συμβολίζει ἢ διαρκῶς αἰμορροῦσα πληγὴ.

*Ὅχι! *Ὅχι πλέον!

*Ἦδη αἰσθάνομαι ὅτι τὸ σκότος τοῦ θανάτου μὲ περιβάλλει.

Τώρα νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν ζωὴν;

*Ἀφρονες!

Τίς θὰ μὲ ἀναγκάσῃ νὰ ζήσω;

Μόνον τὸν θάνατον δύνασθε νὰ μοῦ δώσετε!

*Ἐδῶ εἶναι ἡ ἀνοικτὴ πληγὴ,

*Ἦτις μὲ δηλητηριάζει, ἐδῶ ρεῖ τὸ αἷμα μου.

Σύρατε τὰ ὅπλα! *Ἐμπήξατε αὐτὰ

Βαθέως εἰς τὸ σῶμά μου

*Ἐμπρός! ἥρωες!

Φονεύσατε τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ τὰ μαρτύριά του.

Τότε ἀφ' ἑαυτοῦ θὰ σᾶς φωτίσῃ τὸ Graal!

Οἱ ἵπποται ὀπισθοχωροῦσιν ἔντρομοι, ἐν ᾧ ὁ Πάρσιφαλ, ὅστις εἶχεν εἰσέλθει ἀπαρατήρητος καὶ ἴστατο ὀπισθεν αὐτῶν, προχωρεῖ, συνοδεύομενος ὑπὸ τοῦ Gurnemanz καὶ τῆς Kundry, ὑψοῖ τὴν λόγχην καὶ ἐγγίζει διὰ τοῦ ἄκρου αὐτῆς τὴν πληγὴν τοῦ Ἀμφόρτα, λέγων:

Μόνον ἐν ὅπλον ὀφελεῖ

Τὴν πληγὴν κλείει ἡ λόγχη,

*Ἦτις τὴν ἤνοιξεν.

Καὶ ἐν ᾧ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀμφόρτα ἀκτινοβολεῖ ὑπὸ τὸ κρᾶ-

τος ἁγίας ἐκστάσεως, ὁ Πάρσιφαλ ἔξακολουθεῖ:

*Ἔσω σεσωσμένος καὶ ἐξιλασμένος!
 Νῦν ἀναλαμβάνω τὸ ἀξίωμα σου.
 Εὐλογημένα τὰ παθήματά σου,
 *Αὐτὰ ἔδωκαν εἰς τὸν Ἄφελῆ
 Τὴν ὑψίστην δύναμιν τῆς συμπαιθείας
 Καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς καθαρωτάτης γνώσεως.

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὑψῶν τὴν ἱερὰν λόγην προχωρεῖ
 εἰς τὸ μέσον καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς ἱππότας, οἵτινες ἀτενί-
 ζουσιν αὐτὸν ἐν ἐκστάσει, ἔξακολουθεῖ:

Σᾶς φέρω ὀπίσω τὴν ἱερὰν λόγην.

Πρὸς ταύτην δὲ καὶ ὁ ἴδιος ἀναβλέπων ἀναφωνεῖ:

*ὦ! οἴου θαύματος ὑψίστη εὐτυχία!
 *Ἅγιον αἶμα βλέπω νὰ ρέῃ ἐξ ἐκείνης,
 *Ἦως ἐπέπρωτο νὰ κλείσῃ τὴν πληγὴν σου,
 *Ἐν πόθῳ πρὸς τὴν συγγενῆ πηγὴν
 Τὴν ῥέυσαν ἐκεῖ ἐν τῷ ὕγρῳ τοῦ Γράαλ!
 Δὲν πρέπει νὰ μένῃ ἐπὶ πλέον κλειστὸν.
 *Ἀποκαλύψατε τὸ Graal! *Ἀνοίξατε τὴν θήκην!

*Ἡ διαταγὴ τοῦ σωτήρος ἐκτελεῖται. Ὄταν δὲ λαμβάνῃ γονυ-
 πετῆς τὸ ἱερὸν ποτήριον εἰς τὰς χεῖράς του, ἐκπέμπει τοῦτο ἀστρα-
 πηβόλους μαρμαρυγὰς, περιστερὰ κατερχομένη ἐκ τοῦ βόθλου περι-
 ἴπταται περὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Πάρσιφαλ καὶ χορὸς μυστικὸς
 ψάλλει:

*Υψίστης σωτηρίας θαῦμα!
 *Ἀπολύτρωσις εἰς τὸν λυτρωτὴν!

Κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἡ Kundry ἐκπνέει ἡρέμα ἐπὶ τῶν
 δάθρων τοῦ θυσιαστηρίου μὲ τὸ βλέμμα ἐτραμμένον πρὸς τὸν Πάρ-
 σιφαλ.

(*Ἔπεται τὸ τέλος)

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΠΙΣΤΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΣΙΣ*

Ἱστορία τῆς ἐξελίξεως μιᾶς ψυχῆς

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αἱ ἐπιστολαὶ αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ πρῶτον καὶ μεγαλύτερον μέρος
 τοῦ βιβλίου τούτου ἔχουσιν ἤδη γραφεῖ πρὸ πολλῶν ἐτῶν, δὲν ἦσαν
 δὲ προωρισμένοι διὰ τὴν δημοσιότητα. Ἐν τῷ μεταξύ γυξήθη με-
 γάλως τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὰ φιλοσοφικὰ ζητήματα καὶ ἡ πρὸς τὴν
 θρησκείαν τάσις. Τοῦτο ἐνέβαλέ μοι τὴν σκέψιν ὅτι ἴσως αἱ ἐπι-
 στολαὶ αὗται θὰ ἠδύναντο νὰ παράσχωσι τι εἰς τοὺς ζητοῦντας.
 Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισα νὰ ἐκδώσω αὐτάς, συμπληρῶν ἅμα διὰ τῆς
 προσθήκης μερικῶν ἄλλων (αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ δεύτερον μέρος).

*Ἐχω τὴν γνώμην ὅτι ὁ προσωπικὸς χαρακτήρ, τὸν ὅποιον φέρου-
 σιν αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, δὲν ἐμποδίζει τὴν δημοσίευσιν αὐτῶν. Μήπως
 ἡ ὀρμὴ πρὸς τὸ εἶδέναι καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς πίστεως δὲν ἔχουσι τὰς
 ρίζας αὐτῶν ἐν τοῖς βαθυτάτοις μυχοῖς τοῦ προσωπικοῦ βίου;

*Ἡ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἐνίσχυσις τοῦ ἀτομικοῦ καὶ ἡ πα-
 ρατηρουμένη ἀντίθεσις τοῦ καθ' ἕνα πρὸς τὸ σύνολον κατέστησε πάλιν
 σὺνήθεσ τὸ φιλολογικὸν εἶδος τῆς αὐτοβιογραφίας, χρησιμοποιούμενον τόσον
 ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων ὅσον καὶ ὑπὸ τῶν λογοτεχνῶν καὶ τοῦ ὀποιοῦ κρᾶ-
 τιστοῦ δείγμα ἔχομεν τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον "Erlebtes und Erkanntes", ὕστατον
 ἔργον τοῦ Wundt. Τοῦ εἶδους τούτου τὰ μεγάλα πλεονεκτήματα εἶναι ἡ ἀβί-
 αστος ἐκθεσις, ἡ συμμετοχὴ τοῦ συναισθήματος εἰς αὐτὴν, ἡ σαφεστερά ὑπὸ
 τοῦ ἀναγνώστου διάγνωσις τῆς δυνάμεως τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἡ βαθυτέρα
 ὑπ' αὐτοῦ γνώσις τῆς καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν προβλημάτων αὐ-

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Α' ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Αἱ θρησκευτικαὶ ρίζαι τῆς πρὸς τὸ φιλοσοφεῖν τάσεώς μου.

Ἡ θρησκευτικότης τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας

Συνεζήτησα ἤδη μεθ' ὑμῶν, ἀγαπητὴ φίλη, φιλοσοφικά τινα προβλήματα, ἀλλὰ πιστεύω ὅτι δὲν ἔχετε σαφῆ γνώσιν τῶν περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ κόσμου σχέψεών μου γενικᾶς, ὡς καὶ περὶ τῶν μεγάλων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα προβάλλουσιν εἰς ἡμᾶς. Ἐχω ἄρα γε καὶ ὁ ἴδιος σαφῆ γνώσιν αὐτῶν; Καὶ ὅμως δὲν εἶμαι πλέον νέος. Ἀκριβῶς δὲ διὰ τοῦτο ἀνακύπτει ἐν ἔμοι ἐντονώτερον τὸ ἐρώτημα: ποῖον τὸ καθαρῶς πνευματικὸν κέρδος, ὅπερ προσεπόρισεν εἰς ἐμὲ ἡ πολυετής περὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐνασχόλησίς μου; Ποῖα ἅλута ἀκόμη προβλήματα ὀρθοῦνται ἐνώπιόν μου καὶ πρὸς τίνα διεύθυνσιν ζητῶ τὴν λύσιν αὐτῶν;

Ἦδυνάμην βεβαίως καὶ ὄφειλον ἴτως νὰ κάμω τὸν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἀπολογισμὸν μόνον δι' ἐμαυτὸν· ἀλλ' ὅμως παρετήρησα πάντοτε ὅτι δσάκις ἤμην ὑπεχρεωμένος νὰ προυργήσω αὐτὸν εἰς τρίτον ἢ ὠφέλεια ἦτο μεγάλη, ἐπειδὴ τοῦτο συνετέλει σπουδαίως εἰς τὴν ἐν τῇ ψυχῇ μου διασάφησιν ζητημάτων τινος. Τώρα, ἐπειδὴ ἀπὸ μακροῦ παραμένω μακρὰν ὑμῶν καὶ ἐπειδὴ συγχρόνως

τοῦ. Οὕτως αἱ βιογραφίαι αὐταὶ ἀποτελοῦσι πρώτης τάξεως βοηθήματα πρὸς κατανόησιν καὶ ἐκτίμησιν τῶν συγχρόνων ἰδεῶν καὶ ἀποριῶν.—Ἀπὸ τοῦ παρόντος τεύχους παρέχομεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν μετάφρασιν τῆς πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἐν εἰδὲ ἐπιστολῶν ἐκδοθείσης αὐτοβιογραφίας τοῦ γνωστοῦ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας Α. Messer. Ἡ προσεκτικὴ ἀνάγνωσις τῶν εἰκοσιν ἐπιστολῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπαρτίζεται τὸ βιβλίον καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἀνά μίαν θὰ καταχωρίζομεν εἰς ἕκαστον τεύχος τῆς «Αὐγῆς», θὰ εἰσαγάγῃ τὸν ἀναγνώστην εἰς τὰ μεγάλα προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦσι τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ ψυχικὴ ἐξέλιξις τοῦ συγγραφέως δὲν ἐπανοδηγεῖ αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν πίστιν, ἀφ' ἧς ὠρμήθη. Ἀλλ' ὅμως ἡ μετὰ

ἔτχον συγχρῆν ἐκκλειρίαν πρὸς πνευματικὴν συγκέντρωσιν, κατελήφθη ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἐκθέσω, εἰ δυνατόν, εἰς ὑμᾶς διὰ λόγων ἀπλῶν ποῖα ἦσαν τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα τὰ μέγιστα με' ἀπασχόλησαν μέχρι τοῦδε, καὶ κατὰ ποῖον τρόπον ἔφθασα κατ' ὀλίγον εἰς τὰς σημερινὰς μου γνώμας καὶ ἀξιολογικὰς κρίσεις, ὡς καὶ εἰς τὰ σημερινὰ μου ἐρωτήματα.

Ἐπειδὴ ἐδείξατε πάντοτε πρὸς ἐμὲ εἰλικρινῆ εὐμένειν καὶ συμπάθειαν, θὰ ὑποδεχθῆτε — εἶμι βέβαιος περὶ τούτου — καὶ τὰς ἐξομολογήσεις μου ταύτας μεθ' ὑπομονῆς καὶ μετὰ φιλόφρονος ἀντιλήψεως.

Ὅταν ἐρωτῶ ἐμαυτὸν, ἵνα μάθω ἐν τίνι ἔγκειται τὸ ἐσώτατον ἐλαττήριον ὅλης μου τῆς φιλοσοφικῆς νοήσεως καὶ ἐρεῦνης, ἡ ἀπάντησις οὐδεμίαν ἐγκλείει ἀμφιβολίαν· ἔγκειται ἐν τῇ πρὸς τὴν θρησκείαν σχέσει μου. Φαίνεται ὅτι ἐκ φύσεως ἤμην ὑπερβαλλόντως εὐαίσθητος πρὸς τὴν θρησκείαν· διότι, ἂν καὶ ἐν τῇ πατρικῇ μου οἰκίᾳ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα δὲν ἐκαλλιεργήθη ἰδιαζόντως, μᾶλλον δὲ παρεκωλύθη πεικλιτοτρόπως, ἡ θρησκεία κατεῖχε παρὰ ταῦτα τὸ κέντρον τοῦ ἐσωτερικοῦ μου βίου ἀπὸ τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας.

Ποῖον ἦτο ἐκεῖνο, ὅπερ με' συνέδεε τόσον στερεά πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ ποῖον στοιχεῖον τῆς φύσεώς μου εἶχε καταληφθῆ τόσον ἰσχυρῶς ὑπ' αὐτῆς;

Ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία μου παρὶστα τὸν θεόν ὡς κύριον τοῦ τε ἐπὶ γῆς καὶ τοῦ ἐν τῷ ἐπέκεινα βίου μου, ἐκ φύσεως δὲ ἤμην πάντοτε μακρὰν πάσης ἐλαφρονοίας, οὐδέποτε παιδίον τῆς στιγμῆς, ἀλλὰ ἀείποτε πλήρης ἀγωνιωδῶν φροντίδων περὶ τοῦ μέλλοντός

προσοχῆς παρακολούθησις αὐτῆς δεικνύει τὴν λύσιν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἄγουσιν αἱ σύγχρονοι ἐπιστήμαι, καὶ μάλιστα ἡ γενικωτάτη αὐτῶν, ἡ φιλοσοφία. Ἡ λύσις αὕτη εἶναι ἡ ἀναγνώρισις τοῦ πνεύματος ὡς ἀναμνηστικῆς πραγματικότητος καὶ ἡ ὁμολογία ὅτι παρὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους ὑφίστανται ἰδιάζοντες νομοὶ πνευματικοῦ βίου, τοῦ ὁποίου τὰ φαινόμενα ἀποτελοῦσι τὸ ἀληθές περιεχόμενον τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ τοιαύτη διαμόρφωσις, τῆς κοσμολογικῆς θεωρίας στηρίζει τὴν θρησκευτικὴν πίστιν, ἥτις ἐν τῇ γενικωτάτῃ αὐτῆς ἐννοία εἶναι πεποιθῆσις περὶ κόσμου τοῦ πνεύματος καὶ ἀπόφασις πρὸς ἐξυτηρέτησιν αὐτοῦ.

Σ. Δ.

μου καὶ τῆς τύχης μου ἐν γένει — καὶ ἐν τῷ παρόντι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι κόσμῳ. Ὅ,τι λοιπὸν ἐζήτησαν ἐν τῇ θρησκείᾳ ἦτο κατὰ βάθος ἡ ἀτομικὴ μου εὐτυχία.

Θὰ σκεφθῆτε βεβαίως ὅτι ἡ ἐν ἐμοὶ πρώτη αὕτη καὶ σπουδαιότατη ὁρμὴ πρὸς τὴν θρησκείαν δὲν εἶναι πράγματι θρησκευτικὴ· θὰ χαρακτηρίσετε αὐτὴν ὡς ἐγωϊστικὴν καὶ πενιχράν. Καὶ δι' ἐμὲ ἐλάχιστα ἦτο ἐποικοδομητικὸν τὸ γεγονὸς ταῦτο· ἀλλ' ὅμως ἡ πρόθεσις μου εἶναι νὰ σᾶς περιγράψω εἰλικρινῶς τὴν ἐσωτερικὴν μου ἐξέλιξιν. Ὅθεν ἦτο ἀνάγκη νὰ σᾶς γνωρίσω τὸ ταπεινὸν τοῦτο στοιχεῖον τοῦ χαρακτῆρός μου· πρὸς παρηγορίαν μου δύναμαι νὰ προσθέσω ὅτι δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ αἷτις αὐτοῦ. Παρ' ὅλα ταῦτα παραμένει θλιβερὸν τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἰσχυρότατον ἐλατήριο, ὅπερ μὲ ἐκίνει πρὸς τὸν θεὸν καὶ τὴν θρησκείαν καὶ μὲ ἐπανέφερε πάντοτε πρὸς αὐτὰ, ἦτο ὁ πλήρης ἀγωνίας φόβος περὶ τῆς ἐπὶ γῆς εὐτυχίας μου καὶ περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς μου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εὐδὲν ἄλλο ἐσημαινεν κατ' ἀρχάς δι' ἐμὲ ἢ τὴν καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ εὐτυχίαν καὶ τὴν ἀπεφυγὴν τῶν βασάνων τῆς κολάσεως, τὰς ὁποίας τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν περιέγραφεν ὡς φορικτὰς καὶ ἀτελευτήτους.

Εἰς τὸν φόβον τοῦτον προσετέθη ἡ ἐλπίς, ἐπιζῆσις ἐγωϊστικὴ ὡς ἐκεῖνος. Αὕτη ἐτρέφετο ἐν ἐμοὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ γεγονότος ὅτι — πρὸς μεγάλην μου θλίψιν — ἠποθανόμην ἐμαυτὸν ἀποκεκλεισμένον ἀπὸ πλείστας τέρψεις καὶ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς. Διότι παρὰ τὰ ἰσχυρὰ πάθη, τὰ ὅποια παρώτρυν μετ' ἀρκετῆς δυνάμεως εἰς τὰς ἐγκοσμίους τέρψεις καὶ ἡδονὰς, ὁ φόβος μου καὶ ἡ ἀεχυντηγία μου ἦσαν ἐξ ἄλλου τόσον μεγάλα, ὥστε ἐνωρὶς συνείθισα ἐμαυτὸν νὰ ἀποσύρῃται εἰς τὸ περιθώριον τῆς ζωῆς, προσβλέπων μετὰ πόθου πρὸς τὰ ἀγαθὰ, ὅπερ προσέφερεν αὕτη εἰς τοὺς ἄλλους καὶ τῶν ὁποίων τὴν κτήσιν ἐκώλυεν κυρίως ἡ διακρίνουσά με ἔλλειψις θάρρους, ἐνεργητικότητος καὶ αὐτοπεποιθήσεως. Οὕτω λοιπὸν ἔπρεπε νὰ προσφέρῃ τὸ Ἐπέκεινα ὅ,τι ὁ κόσμος εὖτος ἠρνεῖτο. Δὲν δύναμαι ἀναμφιβόλως νὰ ἐνθυμηθῶ ἂν ἐφαντάσθην ποτὲ τὰς τέρψεις τοῦ οὐρανοῦ ὑπὸ ὠρισμένην μορφήν· ἀλλ' ὅμως ἐπίστευσα στερεῶς εἰς ἄρρητόν τινα, τελείαν καὶ ἀτελεύτερον εὐτυχίαν, μέλλουσαν νὰ ὑπερβάλῃ μέγਾਲως ὅ,τι ἠδύνατο νὰ παράσχω ἢ γῆ.

Ἄλλ' εἰ καὶ ὁ φόβος καὶ ἡ ἐλπίς ἦσαν τὰ ἰσχυρότερα ἐλατήρια, δὲν ἦσαν ὅμως τὰ μόνα· καὶ ἂν καὶ ἡ θρησκεία τῶν παιδικῶν μου χρόνων ἦτο κυρίως θρησκεία τοῦ φόβου, δὲν συνίστατο ὅμως μόνον ἐκ φόβου.

Ἐξῆ ἐν ἐμοὶ καὶ ἡ εὐγενεστέρᾳ ἀνάγκη, ὅπως βλέπω ἐν τῷ θεῷ τὸν πλήρη ἀγάπης πατέρα, ὅπως ζητῶ παρ' αὐτῷ συμβουλίην καὶ εὐρίσκω παρηγορίαν, ὅπως προσκολλῶμαι εἰς αὐτὸν κατὰ πᾶσαν ἐξωτερικὴν ἢ ἐσωτερικὴν ἀνάγκην, ὅπως αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν ἐξησφαλισμένον παρ' αὐτῷ. Ἐν τῷ θεῷ προησθάνομην ἴσως πλουσιωτάτην ἱκανοποίησιν τοῦ μὴ λαβόντος ἔτι συνείδησιν ἑαυτοῦ πόθου πρὸς τὰς ἀληθεῖς ἀξίας. Ἡ ἐκκλησία ἄλλως τε προσέβαλλε τὸν θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν ὡς τὸ κεφάλαιον πάσης ἀγιότητος καὶ τελειότητος, ἐνετύπωνε βαθέως εἰς τὴν νεανικὴν καρδίαν τὸ φτωεινὸν ἰδανικὸν ἀμώμου βίου καὶ ἐνεστάλαξε τὴν βεβαίαν ἐλπίδα τελειοποιήσεως τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν ἐν τῇ μετὰ θάνατον ἐνώσει μετὰ τοῦ θεοῦ.

Ἀφθονον ὡσαύτως τροφήν εὕρισκεν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ γνησία φιλοσοφία ἡ ὁρμὴ, ἣτις ἐνωρὶς ἴσως ἀφυπνίζετο ἐντὸς τῆς ψυχῆς μου. Εἰς τὰ πρωταρχικά ἐκεῖνα φιλοσοφικά προβλήματα περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ φύσεως τοῦ κόσμου, περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ, καὶ πρὸ πάντων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἔδιδεν ἡ θρησκεία ἀπλήν, ὠρισμένην καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς παῖδας καταληπτὴν λύσιν. Καὶ ὅσα μᾶλλον φέρει τὸ καθολικὸν δόγμα τὸν χαρακτῆρα φιλοσοφικοῦ ἅμα καὶ θεολογικοῦ συστήματος, τοσοῦτον μᾶλλον παρῆρχεν παρόρμησιν καὶ συγχρόνως ἱκανοποίησιν εἰς τὴν ἐνωρὶς ἀφυπνισθείσαν ἐν ἐμοὶ τάσιν πρὸς συστηματικὴν ἔρευναν καὶ αὐστηρῶς λογικὴν ἐμπέδωσιν τῶν σπουδαιωτάτων θεωριῶν.

Ἡ ἐπ' ἐμὲ ἐπίδρασις τῆς θρησκείας κατέστη ἀναμφιβόλως βαθυτέρα καὶ ἰσχυροτέρα διὰ τῶν καλλιτεχνικῶν στοιχείων, ὧν εἶναι πλήρης ἡ καθολικὴ λατρεία. Τὰ παράδοξα ἐνδύματα καὶ αἱ περιεργοὶ ἱεροτελεστῖαι αὐτῆς φαίνονται ἴσως κωμικὰ εἰς τὸν ἑτερόδοξον, ὅστις ὠριμος πλέον τὴν ἡλικίαν παρίσταται διὰ πρώτην φορὰν εἰς καθολικὴν λειτουργίαν· διὰ τὸν καθολικὸν ὅμως, ὅστις ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἔχει ἐθισθῆ νὰ βλέπῃ ἐν αὐταῖς τι τὸ σεβάσιμον καὶ τὸ ἅγιον, διατηροῦσι πολλὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦτον καὶ ὅταν ἀκόμη ἔχη ἀπὸ πολλοῦ ἀποβάλῃ τὴν εὐσεβῆ ἐκείνην πίσιν τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἡ καθ' ἐκάστην Κυριακὴν τελουμένη λειτουργία ἐν τῷ παρεκκλησίῳ

τοῦ γυμνασίου μας ἦτο βεβαίως ἀπλή καὶ ἀπέριτος· καὶ ὅμως ὑπῆρχον στιγμαὶ, κατὰ τὰς ὁποίας μὲ κατελάμβανεν ἡ φρικίαισι τοῦ ὑπερφυσικοῦ ἢ βαθεῖα τις συγκίνησις. Ὅταν λ. χ., προκειμένου νὰ μεταδοθῆ ἡ θεία κοινωνία, οἱ τέσσαρες παῖδες — οἱ βοηθοὶ τοῦ λειτουργοῦ ἱερέως — φέροντες τὰς πλήρεις κομπότητος λευκὰς καὶ πορφυρὰς στολὰς, ἐγνονπέτουεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἱεροῦ βήματος πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου, ὅμοιοι πρὸς καλλίστους ἀγγέλους, οἱ δὲ καπνοὶ τοῦ θυμιάματος ἀνῆρχοντο πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ ὁ ἱερεὺς ἀνύψου λαμβάνων ἐκ τοῦ χρυσοῦ ποτηρίου τὸν ἅγιον ἄρτον ἐνώπιον τῶν μετὰ σεβασμοῦ κλινόντων τὴν κεφαλὴν πιστῶν, ἐν ᾧ οἱ πολύφωνοι καὶ κατανυκτικοὶ τόνοι τοῦ χοροῦ ἐπλήρουν τὸν ἀέρα — κατὰ τὰς τοιαύτας στιγμὰς ἐξονούμην πραγματικῶς ὑπὸ τοῦ συναισθήματος, ὅπερ γενῶ ἢ ἐγγύτης τῆς θεότητος. Παρόμοιοι ἦσαν καὶ αἱ στιγμαὶ, τὰς ὁποίας διηρχόμην κατὰ τὰς ἐσπέρας τῆς ἐξομολογήσεώς μου ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ: Μετὰ τὴν ὀδυνηρὰν ὁμολογίαν τῶν ἁμαρτημάτων, τὴν ἀφασίαν αὐτῶν καὶ τὰς προσευχὰς τῆς μετανοίας, παρέμενον ἀκόμη ἐν τῷ ναῷ, ἀναπαυόμενος ἐν τῇ ἐπανευρεθείσῃ χάριτι καὶ ἀγάπῃ τοῦ θεοῦ κατόπιν τῶν ἐσωτερικῶν στενοχωριῶν, εὐχαριστῶν αὐτὸν καὶ λαμβάνων ἀγίας ἀποφάσεις διὰ τὸ μέλλον. Ἡ ἐκκλησία μὲ τὰς τεραστίας στοὰς ἐπληροῦτο ἀπὸ τὸ ἀφεγγές φέγγος τοῦ σκιοφωτος, ἡ νύξ ἠπλοῦτο ὑψηλὰ ἐπὶ τῶν ἀψίδων, μακρὰν πρὸ ἐμοῦ ἔμπροσθεν τοῦ ἐντὸς τοῦ σκότους βυθιζομένου θυσιαστηρίου τὸ ἐρυθρὸν, ὑπολάμπον φῶς τῆς ἀκοιμήτου κανδήλας, τέλος ὀλίγοι πλέον πιστοὶ βυθισμένοι εἰς ἑαυτοὺς. Καὶ κατὰ τὰς στιγμὰς ταύτας μὲ ἐκυρίευν οὐχὶ σπανίως ἐξ ὀλοκλήρου τὸ συναισθηματὶκὸν ἀπὸ τοῦ κόσμου ἀπαλλαγῆς καὶ τῆς ἐν τῷ θεῷ βαθείας καὶ πλήρους εἰρήνης.

Δέον ἀκόμη νὰ ἀναφέρω ἐν ἐκ τῶν στοιχείων ἐκεῖνων, ἅτινα ἠδύνησαν τὴν στερεὰν προσκόλλησίν μου εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ παιδική μου ἡλικία συνέπεσε πρὸς τοὺς χρόνους τοῦ «ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ ἀγῶνος».* Δὲν ἤμην φυσικὰ τότε εἰς θέσιν νὰ κρίνω ποία ἐκ τῶν δύο ἀντιμαχομένων δυνάμεων εἶχεν ὑπὲρ ἐ-

*Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον μεταξὺ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ γερμανικοῦ κράτους ἀφ' ἑτέρου ἀφορμὴν ἔδωκεν ὁ περὶ Ἰησοῦιτῶν νόμος

αὐτῆς τὸ δίκαιον ἐν τῷ ἀγῶνι ἐκεῖνω. Προσεχώρησα λοιπὸν ἄνευ τινὸς ἐνδοιασμοῦ εἰς τὴν γνώμην, τὴν ὁποίαν εἶχον περὶ τοῦ πράγματος οἱ ἐκκλησιαστικοὶ καὶ ἧτις ἐνίκησε καὶ ἐν τῷ μαθήματι τῶν θρησκευτικῶν, ὡς καὶ κατὰ τὸ κύρηγμα: ἡ ἐκκλησία παρίστατο ἐνταῦθα ὡς τὸ ἀδίκως διωκόμενον καὶ πιεζόμενον μέρος. Καὶ ὡς πάντοτε κερδίζουσιν αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις συμπαθείας καὶ γεννώσιν ἐμπιστοσύνην ὅταν καταπολεμῶνται διὰ μέσων ὑλικῶν, ἐπειδὴ ἐκλαμβάνονται ὡς ἔχουσαι ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ δίκαιον, οὕτω συνέβη καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην. Τὸ συναισθηματὶκὸν τῆς ἐσωτερικῆς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν οἰκειότητος, ἡ πλήρης σεβασμοῦ συμπάθεια πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς μοναχοὺς τῆς ἐνισχύθησαν ὑπερβαλλόντως. Μοῦ ἐφαίνετο ἐντελῶς αὐτονόητον ὅτι μετὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν λειτουργῶν αὐτῆς κατεπολεμεῖτο ἡ θρησκεία, αὐτὸς ὁ θεός, καὶ τοῦτο τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον καὶ ὕστερον ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη χρόνον δὲν μοῦ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα ὅτι ἐκκλησία καὶ θρησκεία ἦσαν πράγματα διάφορα καὶ διακριτέα ἀλλήλων.

Εἰς ταῦτα προσετέθη τὸ γεγονός ὅτι ὄφειλον ἐνίοτε καὶ ὁ ἴδιος νὰ ὑπομένω μικροὺς διωγμοὺς ἕνεκα τῆς εὐσυνειδήτου ἐκπληρώσεως ἐκκλησιαστικῶν ἐντολῶν καὶ συμβουλῶν. Ἡ μήτηρ μου ἀνῆκεν εἰς τὸ «ἐλεύθερον», ὡς ἐκαλεῖτο, φρόνημα, ὅπερ ἔτρεφε καὶ ὁ ἐνωρὶς ἀποθανὼν πατήρ μου — τὸ ἰδανικὸν αὐτῆς κατὰ πάντα. Ἡ πίστις καὶ ἡ ἔμπρακτος θρησκευτικὴ ζωὴ οὔτε ἀπεδοκιμάζοντο αὐτόχρονα ὑπ' αὐτῆς οὔτε ἐπολεμοῦντο· ἔπρεπε ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ πιστεῦη τις εἰς τὸν θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν, νὰ ἀπαγγέλλῃ τὴν πρωϊνὴν καὶ ἐσπερινὴν προσευχὴν του, νὰ ἐπισκέπτεται κατὰ τὰς

τοῦ Bismarck, τὰ αἶτια ὅμως αὐτοῦ ἦσαν βαθυτέρα. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ φράσις τῆς καθολικῆς «Πατρίδος»: «Δι' ἡμᾶς τὸ γερμανικὸν κράτος ὑφίσταται ὡς παρεχόμενον νέφος», καὶ ἡ δήλωσις τοῦ Bismarck ἐν τῇ βουλῇ τῇ 14 Μαΐου 1872: «Ἦουχάσατε, εἰς τὴν Κανόσσαν δὲν θὰ μεταβῶμεν». Ἡ καθολικὴ ἐκκλησία ἠρνεῖτο εἰς τὸ κράτος τὸ δικαίωμα νὰ ἀσκήσῃ καὶ ἐπ' αὐτῆς τὴν ὑψίστην ἐποπτεῖαν καὶ ἐπέκρουε τὸν ἑαυτοῦ κράτους κανονισμόν τῆς διὰ τὸν κλήρον ἀπαιτουμένης μορφώσεως. Ἡ νομοθεσία τοῦ Bismarck ἡ ἀφορῶσα εἰς τὰ δύο ταῦτα σημεῖα ἐπολεμήθη δεινῶς ὑπὸ τοῦ καθολικοῦ κλήρου, ὅστις ἐπέδειξεν ὁμολογουμένως πειθαρχίαν καὶ αὐτοθυσίαν ἀξιοθαύμαστον. Τὸ κράτος ὑπεχώρησε βαθμηδὸν πιεζόμενον ὑπὸ τοῦ Κέντρου, τῆς ἰσχυρᾶς πολιτικῆς φατρίας τοῦ γερμανικοῦ καθολικισμοῦ.

Κυριακάς καὶ ἑορτάς τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ ἐξομολογῆται καὶ κοι-
νωνῆ κατά τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα· ἀλλὰ τὰ πέρα τούτου ἐφαίνοντο
εἰς αὐτὴν ὑπερβολικά, ἀπορρίψιμα, «ὑπέρομετρα»· ἢ ἐπιμελής λ. χ.
ἀποχὴ ἀπὸ τοῦ κρέατος κατὰ τὴν Παρασκευὴν, ἢ νηστεία, ἢ συχνὴ
κοινωνία κ. ἄ. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα τὸ μὲν ἐπιτάσσονται ὑπὸ τῆς ἐκ-
κλησίας, τὸ δὲ συνιστῶνται συντόμως. Ἐπειδὴ δὲ ἡμῖν ἐντελῶς βέ-
βαιος περὶ τῆς θείας αὐθεντίας τῆς ἐκκλησίας, μοῦ ἐφαίνετο ἀστή-
ρικτος, ἀκόμη δὲ καὶ ἄλογον καὶ ἅμα ἁμαρτωλὸν ἄλλας μὲν τῶν
ἐντολῶν καὶ παραινέσεων τῆς ἐκκλησίας νὰ ἀκολουθῶ, ἄλλας δὲ τοῦ
ναντίον ὄχι. Ὅτι ἐνετέλλετο ἡ ἐκκλησία ἦτο ἐντολὴ τοῦ θεοῦ, καὶ
ἦτο αὐτόδηλον ὅτι ἔδει νὰ πειθαρχῶ μᾶλλον εἰς τὸν θεὸν παρὰ εἰς
τοὺς ἀνθρώπους. Ἀφ' ἑτέρου δ' ὅμως ἦτο ὀδυνηρὸν δι' ἐμέ νὰ πα-
ρακούω τὴν μητέρα μου, εἰς τὴν ὁποῖαν ἡμῖν ἀφωσιωμένος ἔξ ὅλης
ψυχῆς, νὰ λυπῶ καὶ νὰ συγχίζω αὐτήν· καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ εἶχε τὸν
εὐερέθιστον χαρακτῆρα, τὸν ὁποῖον ἐκληροδότησε καὶ εἰς ἐμέ. Οὕτω λοι-
πὸν ὁ θρησκευτικὸς μου βίος μοῦ παρεῖχεν ἤδη ἀπὸ πολὺ ἐνωρὶς
ἀφορμὴν πρὸς ψυχικὰς συγκρούσεις, αἵτινες ἐπιπολαίως μὲν ἐξετα-
ζόμεναι ἦσαν σχεδὸν ἀφανεῖς, ἀλλ' ὅμως ἐγέννον μεγάλην στενωχω-
ρίαν εἰς τὴν συνείδησίν μου. Βεβαίως δὲ κατέστησαν ἐνωρὶς σαφῶς
συνειδητὴν τὴν σημασίαν, τὴν ὁποῖαν ἐκέκτητο ἡ θρησκεία δι' ὅλον
μου τὸν ψυχικὸν βίον, καὶ ἠῤῥησαν ἔτι μᾶλλον τὴν ἀξίαν αὐτῆς δι'
ἐμέ· διότι, ὡς γνωστὸν, ἐκεῖνο, δι' ὅπερ ὑποβαλλόμεθα εἰς θυσίας,
καθίσταται εἰς ἡμᾶς ἰδιαζόντως προσφιλές.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Ο

Gerhart Hauptmann

ΩΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΟΥ ΥΠΕΡΑΙΣΘΗΤΟΥ*

Ὁ ποιητὴς τῆς «Βουλιαγμένης καμπάνας» τῶν «Υφαντῶν» καὶ τῆς
«Ἑλληνικῆς ἀνοίξεως» δὲν εἶναι ἄγνωστος ἐν Ἑλλάδι. Κατὰ τὰς ἑορτάς τῆς
ἐξηκονταετηρίδος του, αἵτινες ἐωρτάσθησαν πρὸ τίνος ἐν Γερμανίᾳ, ὑμνήθη
ὑπὸ τινος ὡς ὁ σύγγραφος Goethe. Εἰ καὶ τοῦτο εἶναι ὑπερβολικόν, παραμέ-
νει ὅμως πάντοτε ἀληθές ὅτι ὁ Hauptmann εἶναι εἰς ἕκ τῶν μεγαλυτέρων
ποιητῶν καὶ δραματικῶν συγγραφέων τοῦ παρόντος. Καὶ ἐν αὐτῷ, ὡς ἐν παν-
τί μεγάλῳ καλλιτέχνει, εὐρίσκομεν τὸν πόθον τῆς ἀπολυτρώσεως, δηλαδὴ
βαθὺ θρησκευτικὸν συναίσθημα, ὅπερ κινεῖ αὐτὸν εἰς τὰς δημιουργίας του.
Ὅτι τοῦτο εἶναι ἀληθές δεικνύει ἡ κατωτέρω μελέτη.

Τὰς πολυαρίθμους καὶ ἐνίοτε ὑπερβολικὰς τιμὰς, αἵτινες ἀπε-
νεμήθησαν εἰς τὸν Hauptmann ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐξηκονταετηρίδος
του, ἐπειράθη νὰ ἐρμηνεύσῃ μὲ λεπτότητα ὁ συγγραφεὺς ὡς κεκτη-
μένας γενικωτέραν ἔννοιαν: ὁ γερμανικὸς δηλαδὴ λαὸς παρηγορεῖται
καὶ ἀναθαρρεῖ ἀποβλέπων πρὸς ἀδιάφορα πνευματικὰ ἀγαθὰ. Τοι-
ουτοτρόπως αἱ πρὸς τιμὴν τοῦ Hauptmann ἑορταὶ σχετίζονται πρὸς
τὰς πρὸς τιμὴν τοῦ Schiller κατὰ τὸ 1859. Ἡ γενικὴ ἀφοσίωσις
πρὸς τὸν ζῶντα ἔτι ποιητὴν, ὅστις δὲν εὐρίσκεται βεβαίως πλέον
εἰς τὴν προίχον τῆς ὑψίστης δράσεως, ὡς καὶ αἱ ἐξαιρετικαὶ τιμαὶ
πρὸς τὸν μέγιστον τῶν συγχρόνων δραματικῶν τῆς Γερμανίας, δὲν
θὰ ἦσαν δυνατὰ ἐὰν ὁ Hauptmann οὐδὲν πλέον ἐσήμαινε δι' ἡμᾶς
ἀπὸ τὸν μεγάλας δραματικὰς ἐπιτυχίας σημειώσαντα καὶ διὰ μεγά-

*Πρὸβλ. σχετικὴν πραγματείαν τοῦ Robert Petsch, 1923.

λων βραβείων τιμηθέντα ποιητήν μᾶς φυσιοκρατίας, ἥτις ἀπὸ πολ-
λοῦ ἔχει λησμονηθῆ. Αἱ τιμὴ καὶ αἱ ἐκδηλώσεις ἐκεῖναι τοῦ θαν-
μασμοῦ καὶ τῆς ἀφοσιώσεως δὲν θὰ ἦσαν ὀρισμένως δυναταί, ἐὰν
ἀνεφέροντο ἀπλῶς εἰς τὸν εὐνοούμενον τοῦ πλήθους, ὅστις προθύμως
ἠκολούθει τὰς ἐκάστοτε ἐν ἰσχύϊ τάσεις τοῦ συρμοῦ καὶ μετέβαινε
ἀπὸ τῆς φυσιοκρατίας εἰς τὸν συμβολισμόν, ἀπὸ τῆς περιγραφῆς τῶν
πτωχῶν ἀνθρώπων τῆς σήμερον εἰς τὸ ἱστορικὸν δράμα, ἵνα τέλος
φθάσῃ μετὰ μυρίας περιδρομὰς καὶ παλινδρομίας εἰς τὰ ἐξωτικά
δράματα μὲ τὸν αὐτοβιογραφικὸν χαρακτήρα. Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς
ζητήσεις καὶ προσπαθείας τοῦ ποιητοῦ ἐνυπάρχει βαθυτέρα, μυστικὴ
ἐννοία, τὴν ὁποίαν μόλις τώρα ἀντιλαμβάνονται οἱ πολλοὶ, ἐνυπάρ-
χει τι, ὅπερ συνδέει ἐσωτερικῶς τὸν Hauptmann πρὸς τοὺς μεγά-
λους ποιητὰς τῶν χρόνων τοῦ Schiller. Ὅτι τοῦτο δὲν ἔγκειται
εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν τοῦ ὕφους εἶναι προφανές. Ἄλλ' οὔτε οἱ ὑπ'
αὐτοῦ συλληφθέντες καὶ μορφωθέντες ἥρωες καὶ εἰκόνες ζῶσιν ἐν τῇ
ψυχῇ ἡμῶν μεθ' ὅσης ἐντάσεως οἱ τοῦ «Φάουστ» καὶ οἱ τοῦ «Wal-
lenstein». Πέραν τῆς ἀμέσου ἐνεργείας καὶ αὐτῶν τῶν πρώτων
του δραμάτων καὶ τῶν καλυτέρων του διηγημάτων ἀνακύπτει ἄλλο
τι, ὅπερ ὁμιλεῖ εἰς τὸν ἀκροατὴν διὰ μέσου τῶν γραμμῶν, ἀλλ' ὁ-
μως ζωηρῶς καὶ μετ' εὐκρινείας. Εἶναι ὁ θαυδὸς πόθης πρὸς κᾶτι,
ὅπερ κεῖται μὲν ὑπεράνω τῆς πραγματικότητος, ἀλλὰ καὶ ὑπολάμπει
ἐν αὐτῇ, παρέχον εἰς αὐτὴν τὴν βαθυτέραν ἐννοίαν. Ὁ Hauptmann
εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ πόθου τούτου, ὅστις ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πρώτου
του ἔργου («Πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου») ἀποτελεῖ τὴν κινουσαν
δύναμιν τῆς ποιήσεώς του. Πάντες οἱ δραματικοὶ του ἥρωες εἶ-
ναι ὄνειροπόλοι, τὴν δὲ ἀληθῆ αὐτῶν ζωὴν ἀποτελοῦσι τὰ ὄνειρά
των. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ Florian Geyer ὄνειροπολεῖ διαφορε-
τικὰ ἀπὸ τὸν Μιχαήλ Hellriegel, διαφορετικὰ ἀπὸ τοὺς λιμώττον-
τας ὕφαντας ὁ Ἰωάννης Bockerat, ἢ ἀποθνήσκουσα Hannele μέ-
σα εἰς τὸν πυρετὸν τῆς διαφορετικῆς ἀπὸ τὸν κωδωνοχόν Heinrich.
Καὶ ὅμως πάντες προσδοκῶσι κᾶτι, τὸ ὁποῖον εἶναι περισσότερο
ἀπὸ ἐκεῖνο, ὅπερ παρέχει εἰς αὐτοὺς ὁ καθημερινὸς βίος. Πιστεύει
ὁ ποιητὴς εἰς τὸ περισσότερο τοῦτο; Δύσκολον ἐν ἡ ἐννοίᾳ ἐπί-
στευσε καὶ σήμερον πιστεύει πάλιν ἡ ἰδανικὴ φιλοσοφία τῶν Γερ-
μανῶν. Διότι ὁ Hauptmann εἶναι βαθύως ἐροριζωμένος εἰς τὴν ὑ-
λιστικὴν διανόησιν, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν ἡ φυσιοκρατία.

Ἄλλ' οἱ χρόνοι οὗτοι, κατὰ τοὺς ὁποίους κατέστη αὐτοτελής
ὁ ποιητὴς, ἤκουσαν καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Nietzsche, μετ' αὐτοῦ δὲ
ὄνειρεύθησαν καὶ τὸ τολμηρότατον τῶν ἐπὶ γῆς ὀνείρων, τὸ περὶ
Ἰπερανθρώπου. Διὰ τοῦτο ὑπακούεται ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Haupt-
mann ὁ θρήνος περὶ τῆς «ὑψίστης εὐτυχίας τῶν υἱῶν τῆς γῆς»,
περὶ τῆς καὶ ἐν τοῖς δεσμοῖς διασωζομένης προσωπικότητος, τῆς
ὁποίας ἡ πραγματικότης καὶ τὸ δίκαιον εἶχον ἀμφισβητηθῆ ὑπὸ τῆς
οὕτως εἰπεῖν ἐπισήμου ἐπιστημονικῆς κοσμοθεωρίας. Τὸ ἐν τέλει τοῦ
«Μιχαήλ Kramer» ἐρώτημα εἶναι μᾶλλον πόθος ἢ ζῶσα πίστις:
«Ποῦ θὰ φθάσωμεν; ποῦ κατευθυνόμεθα; διατί ποθοῦμεν ἐνίοτε τό-
σον περιπαθῶς τὸ ἀόριστον.....; Δὲν εἶναι ἐπίγειος ἔορτη. Ὁ οὐρα-
νὸς τῶν παπᾶδων δὲν εἶναι. Ἄλλὰ τί θὰ εἶναι λοιπὸν εἰς τὸ τέ-
λος;» Ἄλλ' ὅμως ὀλίγον ἀνωτέρω ἀναγινώσκωμεν τὴν ὀραίαν ὁμο-
λογίαν: «Ὁ κώδων εἶναι περισσότερο ἀπὸ τὸ φαγητὸν». Ταῦτα εἶναι τόνοι,
τοὺς ὁποίους ἀκούσμεν μὲν ὡς θαυμαστήν, μυστηριώδη μελωδίαν
καὶ εἰς τὰ παλαιότερα ἔργα του, οἱ ὁποῖοι ὅμως πληροῦσι μὲ ἰσχυ-
ρὰς συμφωνίας τὰ τελευταῖα του ἔργα. Οἱ δύο συμπληρωματικοὶ
τόμοι, τοὺς ὁποίους ἐν τῇ λαϊκῇ ἐκδόσει τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ
περιέλαβεν ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος S. Fischer, μετέβαλον ὀριστικῶς τὴν
συνήθη περὶ τῆς ποιητικῆς τέχνης τοῦ Hauptmann ἀντίληψιν καὶ
τοῦ πολλοῦ κοινοῦ. Ἐν τῷ ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ βιογραφίᾳ τοῦ ποιητοῦ
ὑπὸ τοῦ Paul Schenther τὸ κέντρον ἀποτελεῖ κυρίως ἡ εἰκὼν τοῦ
ἄλλοτε ἡγήτορος τῆς φυσιοκρατιζούσης νεολαίας, ἐξετάζουσιν αὐτὸν
οἱ νεώτεροι κριτικοὶ, ὡς οἱ Paul Fechter, Max Freyhan, Hors
Engert, ἀπὸ ἀπόψεως ἐντελῶς ἄλλης. Ὁ ποιητὴς, ὅστις μᾶς ὀμί-
λησεν ἤδη διὰ μερικῶν κρυφίων στεναγμῶν τοῦ Ἰωάννου Bocker-
rat, ὅστις διετύπωσε τὰ πυρέσσοντα ὄνειρα τοῦ κωδωνοχόου Hein-
rich, τοῦ ὁποῖου ἡ ἰδία ζέσις ἐκφαίνεται ἐν τοῖς ἀγρίοις πάθει
τοῦ κόμητος Ulrich («Griselda»), δὲν εἶναι φυσιοκρατικὸς τοῦ συ-
νήθους τύπου, δὲν εἶναι ἄνους καὶ ἀναίσθητος φωτογράφος τῆς φύ-
σεως. Ἄλλὰ τὸ πρῶτον εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν ἀνοιξιν» καὶ πρὸ πάν-
των εἰς τὴν δυνατὴν ἐρωτικὴν συμφωνίαν «ὁ αἰρετικὸς τῆς Σωανᾶ»
ἐκδηλοῦται σαφέστατα ὅτι ἀνέκαθεν ἔζη ἐν τῷ Hauptmann: ἡ
θερμὴ, πλήρης πόθου λατρεία τῶν δημιουργικῶν, παραγωγικῶν δυ-
νάμεων τῆς φύσεως, τοῦ Αἰωνίου, τοῦ Θεϊκοῦ ἐν τῇ ἀλλοιώσει καὶ

μεταβολῇ τῶν πραγμάτων, τῆς πρωταρχικῆς καὶ ἀδιαιρέτου δυνάμεως ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ κόσμου, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν ὀπισθεν τῶν κατὰ μυρίας μορφῶν καὶ χρώματα θλωμένων φαινομένων τῆς ζωῆς. Ὁ πόθος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν συγγενῆ αὐτῷ φύσιν ταύτην ἐμφανίζεται καθαρῶτα καὶ ἀμεσῶτα ἐν τῇ εἰλικρινεῖ λατρείᾳ τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου καὶ τῆς ὑπερβαλλούσης παραγωγικότητος τοῦ ἔαρος· ἀλλ' ὅμως ζῆ εἰς ὅλα ἐκεῖνα, πρὸς ἃ ἡ προσωπικότης ἡμῶν ἔρχεται εἰς σχέσιν. ζῆ ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ καλλιτέχνου, ἐν τοῖς δημιουργήμασι τοῦ Μιχαήλ Κράμερ καὶ ἐν τοῖς περὶ τῆς θαυμαστῆς κρούσεως τοῦ κώδωνός του ὄνειροις τοῦ Heinrich· ὁ πόθος οὗτος ἀφυπνίζεται διὰ τοῦ σπινθῆρος, ὅστις πηδᾷ ἐκ τῆς καμίνου τοῦ ὑελουργείου καὶ ὅστις ἐνσωματοῦται τρόπον τινά εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Pippa. Καὶ ἐνταῦθα τὸ «περισσότερον», τὸ μυστηριώδες, τὸ ὑπὲρ αἰσθησίν, ὅπερ ἀποκαλύπτεται ἐπίσης ἐν πάσῃ δημιουργικῇ ἐργασίᾳ, ὅταν ζητῶμεν νὰ μάθωμεν ἀπὸ τὴν φύσιν τὴν τελευταίαν τῆς ἐννοίαν. Βεβῆως δεσπάζει καὶ ἐνταῦθα μεγαλοπρεπῆς τις «φυσιοκρατία», οὐχὶ ὅμως ἐν τῇ συνήθει σημασίᾳ, τὴν ὁποίαν κέκτηται ἡ λέξις ὡς τεχνικὸς ὅρος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλολογίας, ἀλλὰ ἐν τῇ ἐννοίᾳ πρωτογενούς, εἰδωλολατρικῆς φυσικῆς θρησκείας, περικλειούσης ἐν ἑαυτῇ τὸν χαρακτήρα τοῦ μεγαλειώδους.

Ἄλλ' ἀκριβῶς ἐν τῷ «αἰρετικῷ τῆς Σωανᾶ», ὅπου ἡ νέα αὐτῆ εἰδωλολατρεία, ὁ αἰσθηματικὸς οὗτος ἑλληνισμὸς θριαιμβεύει καὶ ὅπου τονίζονται ὕμνοι εἰς τὸν «Ἐρωτα», ἀκριβῶς ἐνταῦθα εἰσελευννοῦσι πάλιν αἱ ὑπὸ τοῦ φυγάδος ἱερέως κατὰ τὸ φαινόμενον ὑπερνηθεῖσαι χριστιανικαὶ ἰδέαι καὶ ζητοῦσι νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν, καθ' ὃν τρόπον ὁ χωνευτῆς τοῦ σιδήρου Heinrich ἀκούει νὰ ἀντηχῆ ἐν μέσῳ τῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐσρτῶν ὁ παλαιὸς κώδων. Καὶ πάντοτε εἰς ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Hauptmann, εἰς τὰ κατὰ τὸν πυρετὸν ὄνειρα τῆς Hannele, εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Kramer, εἰς τὸ πνιγερὸν δωμάτιον τοῦ γηραιοῦ Hulse, εἰς τὸν διαβρωτικὸν πέθον τοῦ Montezuma διὰ τὸν «Λευκὸν Σωτήρα», πανταχοῦ εὐρίσκειται κατὰ ἓνα οἰονδήποτε τρόπον, σωματικῶς ὄρατῆ ἢ πνευματικῶς αἰσθητῆ, ἢ μορφή τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν ἀκάνθινον στέφανον, τοῦ φίλου τῶν παιδιῶν, τοῦ σωτήρος τοῦ κόσμου, διεγείρει πόθους, τοὺς ὁποίους οὐδὲ ἡ φύσις δύναται νὰ πληρώσῃ, καὶ ὑπισχνεῖται κάτι ὡς ἀπελευθέρωσιν καὶ ἀπολύτρωσιν ἀπὸ τὰ πλήρη ἀγωνίας συναισθήματα, τὰ

ὅσα καταλαμβάνουσιν ἡμᾶς ἀκριβῶς πρὸ τῆς ἀκάμπτου λαμπρότητος τῆς φύσεως. Ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ τὴν ὁποίαν τόσον εὐχαρίστως ἀντιτάσσει ὁ ποιητῆς εἰς τὸν ἐπίσημον χριστιανισμὸν, εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐνσάρκωσιν τῆς θείας ἰδέας, ὑπερέχει ἡ γλυκύτης, ἡ ἠλιότης, ἢ τὸν κόσμον νικῶσα ὑπομονή. Ὁ Ἰησοῦς καθίσταται ἐνταῦθα ὁ προστάτης ἅγιος εἰρηνοφροσύνης ἐν τῇ ὑψηλοτάτῃ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως, τῆς καταπαύσεως τῆς ὀδύνης τῆς ζωῆς, τῆς ἐξάρσεως τοῦ ἀνθρώπου ὑπὲρ τὸν πόνον τῆς ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀπομακρύνσεως, ἥτις ὅμως εὐδὲν ἄλλο εἶναι παρὰ Hauptmann ἢ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῆς φύσεως. Δὲν γίνεται λοιπὸν ἄνευ σκοποῦ ἢ μεῖξις τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὰ τοῦ προσφιλοῦς διδασκάλου Gottwald ἐν ταῖς φαντασιώσεσι τῆς Hannele οὔτε ἡ τολμηρὰ συγχώνεσις χριστιανικῶν καὶ ἔθνικῶν μυστηρίων ἐν τῷ αἰρετικῷ τῆς Σωανᾶ. Ἡ σύνδεσις αὐτῆ φαίνεται σαφέστατα ἐν τῷ ἐκτενεστάτῳ θρησκευτικῷ ἔργῳ τοῦ Hauptmann, ἐν τῷ «Emanuel Quint». Κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ «καὶ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Quint ἡ βαθυτάτη πείρα ἦτο ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ θεοῦ. Τὸ ἰσχυρότατον καὶ βαθύτατον σύμβολον ἐξ ὅλων τῶν εἰκόνων ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν φαινομένων, τὰς ὁποίας ἐνόει ὁ ὀφθαλμὸς του, ἦτο ὁ ἥλιος ὅστις ἀνατέλλει καὶ ὁ ἥλιος ὅστις δύει. Ὡς οὗτος κατέρχεται εἰς τὸ σκότος καὶ πάλιν ἀνίσταται, οὕτω ἀπέθνησκε καὶ ἀνεγεννᾶτο ἐν τῷ πνεύματι του τὸ φῶς, καὶ ὁσάκις ἀνέτελλεν ἔβλεπεν πλήρη ἀγίου ἐνθουσιασμοῦ τὸν κόσμον νὰ ἴσταται οὐχὶ ἐν μέσῳ φλογῶν, ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ δόξῃ, ἐν ὅλῳ τῷ μακαρίῳ φωτὶ τοῦ ἀγίου, ὡς ἐνόμιζε, πνεύματος». Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔχει δι' αὐτὸν ἀξίαν ἐφ' ὅσον τελεῖται ἐν αὐτῷ τὸ θαῦμα τῆς ἀναστάσεως ἐκ τῶν δεσμῶν, ἐκ τῆς περὶ τὸν ἐπιούσιον μερίμνης. Ὁ Hauptmann ὑπερπηδᾷ τὸ ἐν μέσῳ ἐσωτερικῆς πάλης τελεσιουργούμενον θαῦμα τῆς καθάρσεως τῆς βουλήσεως, τῆς ἠθικῆς μεταμορφώσεως, τῆς ὑπὲρ τοῦ θείου ἀποφάσεως ἐν τῇ ἀντιθέσει τῶν ἐπιχειρημάτων, εἰ καὶ ὁ ἥρωες του κατορθώνει ἐξ ἐνστικτοῦ τρόπον τινά νὰ τηρῆ ἐκυτὸν ἀπηλλαγμένον παντὸς μολυσμοῦ. Οὐδεὶς λόγος περὶ τῆς κυρίας, τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ὑπερνηκίσεως τοῦ κόσμου δι' ἐσωτερικῆς δυνάμεως· ὁ Quint ἐπιστρέφει πάντοτε εἰς τὸν κόσμον, καίτοι κινδυνεύει νὰ πάθῃ ἐν αὐτῷ σύγχυσιν καὶ ἐκβαρβάρωσιν τῶν καθαρωτάτων συναισθημάτων, ὑπὸ τῶν ὁποίων κατέχεται. Τὰ συναισθήματα ὅμως ταῦτα, τὰ ὁποῖα παρέχουσιν εἰς αὐτὸν

νέαν εκάστοτε δύναμιν, εἶναι ἡ μυστικὴ ἔνωσις μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ὅστις κατόπισεν ἐν αὐτῷ. Καὶ ἡ μυστικὴ αὕτη ἔνωσις ἐμφανίζεται ὡς ἀπτή καὶ ὑλική, ὁδηγεῖ εἰς ἐξωτερικὴν μίμησιν τοῦ βίου καὶ τῶν παθῶν τοῦ Ἰησοῦ, τὸν μῆτην τοῦ κυρίου μεταβάλλει εἰς «μωρὸν ἐν Χριστῷ», πρὸς τὸν ὁποῖον αἰσθάνεται μὲν βαθεῖαν συμπάθειαν ὁ ποιητής, χωρὶς δ' ὁμως νὰ συμμερίζεται τὰς ἀπόψεις του.

Εἰς τὸν ποιητὴν συμβαίνει ὡς πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας τοῦ χριστιανισμοῦ ὅ,τι καὶ ὡς πρὸς τὰς ὑψίστας ἀξίας τῶν χρόνων του ἐν γένει. Ὁ Fechter μᾶς δεικνύει ὅτι τὰ μεγάλα πνευματικὰ ρεύματα τῶν ἡμερῶν του, τὰ ὁποῖα τότε διέρρεον μᾶλλον ὑπογεῖως, ἵνα ἀαβλύσωσιν ἐν τῷ παρόντι μετὰ μεγάλης ὀρμῆς, ἦσαν πῶς γνωστά εἰς τὸν ποιητὴν: ἀποκαλύπτονται ἢ εἰσέρχονται τυχεύσης εὐκαιρίας ὅλα ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του· ἀλλὰ ἀδυνατεῖ νὰ διαμορφώσῃ αὐτὰ κατόπιν ἐσωτερικῆς ἀφομοιώσεως καὶ νὰ παραγάγῃ διὰ τῆς καλλιτεχνικῆς του δημιουργίας. Ὁ Hauptmann γνωρίζει τὰς αὐστηρῶς θρησκευτικὰς ἀξίας — ἀνευρέθη ἄλλως τε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐστηρῶς εὐσεβιστικῆς ἀγωγῆς· γνωρίζει καὶ τὴν εὐδαιμονίζουσιν ἐνέργειαν αὐτῶν· φθονεῖ τοὺς δυναμένους νὰ ἀφοσιωθῶσι εἰλικρινῶς εἰς αὐτὰς, ἀλλὰ ἡ ζωὴ των δὲν εἶναι ἰδική του ζωή.

Εἶναι ἴσως δυνατόν ὅτι ὁ Hauptmann ἐπειράθη ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Indipohdi» νὰ παραστήσῃ τὴν διαλλαγὴν μεταξὺ καταφάσεως καὶ ἀρνήσεως τῆς ζωῆς, μεταξὺ τῆς βουλήσεως πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τῆς βουλήσεως πρὸς τὸ πάσχειν, μεταξὺ τοῦ Ormann καὶ τοῦ πατρός του Prospero. Ἀλλὰ μένει ὅπου καὶ ὁ von der Goltz ἐν τῷ δράματί του «Πατήρ καὶ υἱός»· κατὰ βάθος νέος καὶ γέρον, οἱ δύο τύποι, ζητοῦσιν ἀλλήλους, εἶναι πλασμένοι ὁ εἰς διὰ τὸν ἄλλον, συνδέονται εἰς ἀνωτέραν ἐνότητα δι' ἐσωτερικῆς τινος ἀμοιβαίας ἑλξεως. Ἀλλ' ὁ Prospero ἀποχωρεῖ εἰς τὸ αἰώνιον Μηδὲν, δημιουργεῖται δὲ ἡ ἐντύπωσις ὅτι ὁ υἱός του δὲν θὰ ζῇ ἢ σὴν βίον σύνθετον ἐκ τῶν «συμφιλιοθεισῶν» ἀντιθέσεων. Ὁ πόθος πρὸς τὸ «τρίτον βασιλεῖον» παραμένει ὑφιστάμενος, ὡς παρὰ τῷ Ibsen. Ὁ ποιητὴς προβάλλει εἰς ἑαυτὸν ἐκ νέου πρόβλημα, πρὸς τὸ ὁποῖον θὰ ἤρξατο κατ' ἀνάγκην συμφώνως πρὸς ὅλον του τὸ παρελθόν. Ἐὰν εἶναι εἰς θέσιν νὰ γίνῃ κύριος αὐτοῦ καλλιτεχνικῶς ἐξαγοράται ἐκ τῆς

θέσεώς του ἀπέναντι τῆς ζωῆς. Ὁ Hauptmann ἦτο ποτὲ ὁ ἡγήτωρ τῆς γερμανικῆς νεολαίας, νεολαίας ἀγωνιζομένης, ἀμφιβιβλοῦσης, πασχούσης ὑπὸ τὴν μηχανοποίησιν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου, ὑπὸ τὴν ἀρνησιν τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ νέα γενεὰ τῆς σήμερον σκέπτεται καὶ αἰσθάνεται διαφορετικὰ· ζητεῖ εἰς τὰ βάθη τῆς ἰδίας προσωπικότητος τὴν κλεῖδα πρὸς κατανόησιν τοῦ σύμπαντος, θέλει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν θεῖαν φύσιν τῆς δημιουργίας ἐκ τῶν ἀξιῶν καὶ τῶν σκοπῶν, οὐδ' ἐγκλείει ἐν τῷ ἰδίῳ στήθει, τελεῖ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν τελευταίαν ἀπόλυτον ἀξίαν τῆς προσωπικότητος καὶ βαθμιαίως εἰς τὴν θεότητα διὰ τῆς ἐπιτάσεως τῶν ἀξιῶν. Ἡ νέα περὶ κόσμου εἰκὼν εἶναι πλουσιωτέρα, ἀκριβέστερον καθωρισμένη καὶ βεβαιότερον ἡμπεδωμένη ἐκείνης, ἣτις ὑψοῦτο ἐπὶ τοῦ ὑλιστικοῦ συστήματος διὰ τὸν Hauptmann. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἡ καλλιτεχνικὴ δικμόρφωσις τῆς ζωῆς τοῦ Hauptmann, ἡ ὁποία ἐστηρίζετο πάντοτε ἐπὶ πραγμάτων πρὸς ἃ ὁ ποιητὴς διετέλει εἰς ἐνδόμυχον σχέσιν καὶ ἡ ὁποία ἠπλαύνετο διαρκῶς ὑπὸ ἐσωτερικῶν ἀγῶνων καὶ ζητήσεων, ἐβοήθησε τοὺς ἐπιγιγνομένους νὰ ἀνοίξωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ σχέσεις τῆς ζωῆς· βαθυτέρας, ὁδηγήσασα πέραν τῆς ἀπλῆς φυσιοκρατίας.

ΑΠΟ ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΖΩΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ο ΙΠΠΟΠΟΤΑΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΡΟΚΟΔΕΙΛΟΙ

«Τι χονδροειδές ζώον!» ἀλαφροῦσι συνήθως οἱ ἄνθρωποι ὅταν ἴδωσιν ἱπποπόταμον. Ἐάν ὅμως ἦτο κατεσκευασμένος καλαισθητικώτερον καὶ λεπτότερον, συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἀνθρώπων, ἐντὸς ἐνὸς ἔτους οὐδεὶς ἀντιπρόσωπος τοῦ εἴδους τούτου τῶν ζῴων θὰ ἐπῆρχε πλέον ἐν τῇ ζωῇ. Ὁ λόγος εἶναι ἀπλούστατος. Ὁ ἱπποπόταμος συζῆ ἐντὸς τῶν ποταμῶν ὁμοῦ μετὰ τῶν κροκοδείλων, τῶν ὁποίων οἱ ὀδόντες δὲν ἀστειεύονται. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι οὕτω κατεσκευασμένος, ὥστε νὰ μὴ δύναται ἐκεῖνοι νὰ ἐμπήξωσι τοὺς φοβεροὺς τῶν ὀδόντας εἰς τὰς σάρκας του. Ἡ κεφαλὴ του εἶναι τεραστία, ὁ λαιμὸς του παχύτατος, ἐν ᾧ τοῦναντίον τὰ ὄτια καὶ ἡ οὐρὰ εἶναι ὑπερβολικὰ μικρά. Τὸ σῶμά του ὁμοιάζει πρὸς σφαῖραν ἐξ ἐλαστικοῦ, οἱ δὲ πόδες εἶναι τόσοι παχεῖς καὶ βραχεῖς, ὥστε οὐδέ ὁ κροκόδειλος γνωρίζει ποῦ νὰ δαγκάσῃ. Ἡ καλύτερα ἀπόδειξις τῆς ὀρθότητος τῆς γνώμης ταύτης εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἱπποπόταμοι ἐκδιώκουσι πάντα κροκόδειλον ὅταν ἔχωσι μικρά. Διότι ὁ μικρὸς ἱπποπόταμος θὰ ἦτο εὐκόλος λεία διὰ τοὺς κροκοδείλους.

Ο ΠΙΘΗΚΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΣΑΡΠΑΝ

Μεγάλην ἐντύπωσιν προξενεὶ τὸ τεράστιον τρίχωμα τοῦ ἄνω μέρους τοῦ σώματος τοῦ οὐραγκουτάγκου. Αἱ τρίχες, τὰς ὁποίας φέρει ἐπὶ τοῦ βραχίονος, ἔχουσι μῆκος ἡμίσεως μέτρου. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ κλίμα, εἰς τὸ ὁποῖον ζῆ ὁ πιθηκος οὗτος. Καὶ εἰς τὰ θερμὰ κλίματα δηλαδὴ αἱ νύκτες εἶναι ψυχραὶ· ἵπάρχει λοιπὸν φόβος κρυολογήματος, ὅταν δὲν φέρῃ τις ἔστω καὶ ἐλαφρὸν ἐπαναφόριον. Ὡς τοιοῦτο χρησιμεύει εἰς τὸν οὐραγκουτάγκον τὸ μακρὸν ἐκεῖνο τρίχωμα. Τοῦ προφυλακτικοῦ τούτου μέσου δὲν ἔχει ἀνάγκην διὰ τοὺς πόδας, ἐπειδὴ τὸ ζῶον κατασκευάζει ἐκάστην νύκτα φωλεάν, ἐντὸς τῆς ὁποίας οἱ πόδες διατηροῦνται θερμοί.

Ο ΜΗΡΜΥΚΟΦΑΓΟΣ ΜΕ ΤΟ ΚΑΛΥΜΜΑ

Ἡ ὑπερμεγέθης οὐρὰ τοῦ μηρμυκοφάγου δὲν εἶναι παρὰ νυκτερινὸν κάλυμμα. Ὅταν ἡ νύξ ἀπλώνεται ἐπὶ τῶν πεδιάδων τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, ὅπου ὁ ἦρως μας περιέρχεται κνηγῶν τοὺς μήρμυκας, δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ

καταφύγῃ εἰς λόχμην τινά, διότι συμβαίνει πολλάκις νὰ μὴ ὑπάρχουν πλησίον φυτεῖαι. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀνησυχεῖ καὶ πολὺ αὐτόν· διότι σκεπάζεται θανμάσια μὲ τὴν μεγάλην οὐράν του, προφυλασσόμενος τοιοιτοτρόπως ἀπὸ τὸ ψύχος τῆς νυκτός.

ΖΩΟΝ, ΤΟ ΟΠΟΙΟΝ ΤΙΝΑΣΣΕΙ ΤΑ ΔΕΝΔΡΑ

Ἐκ πρώτης ὄψεως μᾶς φαίνεται ἡ βαβυροῦσα ἔκτρωμα. Δὲν εἶναι ἄτοπον νὰ ἀναφύωνται ἐκ τοῦ ἄνω χεῖλους τόσοι ἰσχυροὶ ὀδόντες; Ἡ ἐρώτησις αὕτη ἀπησχόλησεν ἤδη τοὺς παλαιούς, οἱ ὁποῖοι ἠπόρουν διὰ τὴν ἔκτρωματικὴν ταύτην ἐμφάνισιν. Ἐάν σκεφθῶμεν ὅτι οἱ χοῖροι ἀνασκόπτουσιν τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ ρύγχους πειθόμεθα ὅτι τοῦτο εἶναι ἀδύνατον εἰς αὐτὸ τὸ ζῶον, τὸ ὁποῖον φέρει εἰς τὴν ρίζαν τοῦ ρύγχους δίκην κεράτων τοὺς κυρτοὺς ἐκείνους ὀδόντας. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου ὑπάρχει καὶ ἄλλο ἐμπόδιον, τὸ ὁποῖον ἀπαγορεύει εἰς αὐτὸ τὴν ἀνασκαφήν· τὸ ἐμπόδιον τοῦτο εἶναι οἱ ὑψηλοὶ τοῦ πόδες. Οἱ ἰθαγενεῖς διηγοῦνται τὸν μῦθον, ὅτι διὰ τῶν κεράτων ἐκείνων ἀναρτᾶται ἀπὸ τῶν κλάδων, ἵνα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κοιμηθῇ. Τελευταίως ὅμως ἀνεκαλύφθη ὅτι τρώγει μετ' ἰδιαζούσης ἀγάπης τοὺς καρποὺς τῶν δένδρων. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐξηγεῖ καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκείνους καὶ τὸ σχῆμά των. Χρησιμεύουσι δὴλα δὴ εἰς αὐτὸ, ὅπως τινάσῃ τοὺς κλάδους καὶ καταρρίπτῃ τοιοιτοτρόπως τοὺς ὠρίμους καρποὺς. Εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην βοηθοῦσι τὸ ζῶον τὰ ὑψηλά του σκέλη, τὰ ὁποῖα συμβάλλουσιν εἰς τὸ νὰ καταφθάνῃ τοὺς ὑψηλότερον κειμένους κλάδους καὶ εἰς τὸ νὰ τρέχῃ ταχέως ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον.

ΕΛΛΗΝΟΓΑΛΛΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΕΛΛΗΝΟΓΑΛΛΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΑΝΕΓΝΩΡΙΣΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΗΜΙΓΥΜΝΑΣΙΟΝ

ΠΛΗΡΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΟΙΚΟΤΡΟΦΕΙΟΝ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΦΩΤΟΖΙΓΚΟΓΡΑΦΕΙΟΝ
ΕΚΤΕΛΕΣΙΣ
ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΔΟΥΣ ΚΛΙΣΕ

ΡΑΣΤΕΡ καὶ ΓΡΑΜΜΩΤΑ

ΚΛΙΣΕ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ ΔΙ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ. ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΥΣ ΕΙΚΟΝΑΣ Κ.Τ.Λ.

ΑΚΟΥΑΡΟΝΕ

6 ΟΔΟΣ ΚΟΛΟΜΒΟΥ 6

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΛΕΥΚΟΥ ΠΥΡΓΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ' ΑΔΕΛΦΩΝ ΣΕΓΟΥΡΑ

Ὁ Κεντρικώτερος εὐρυχωρότερος καὶ εὐαερώτερος
τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ἐν αὐτῷ ἐκτυλίσσονται αἱ κατ' ἐξοχὴν θαυμασιώτεραι
ταινίαι τῶν διασημοτέρων Κινηματογραφικῶν Οἰκῶν.

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΕΙΟΝ

“ΝΤΟΡΕ”

ΑΝΕΣΤΗ ΠΑΧΥΝΑ & ΑΛΦΡΕΔΟΥ ΜΟΡΑΤΟΡΙ

Θεσσαλονίκη. Λεωφόρος Ἐθνικῆς Ἀμύνης, 12

Ἐν αὐτῷ κατασκευάζεται τὸ περίφημον **ΤΑΓΙΟΥ - ΚΙΟΣΟΥ**
καὶ τὰ πλέον εὐγευστα Ἀνατολικά καὶ Εὐρωπαϊκά **ΓΑΥΚΥΣΜΑΤΑ**
μὲ τὰ ἐκλεκτότερα καὶ γνησιώτερα Ὑλικά.

Λειτουργεῖ καὶ εὐάερος αἴθουσα Σφαιριστηρίου

Ἐκτελέσει παραγγελιῶν ἄμεσας. Ὑπηρεσία ἀνεπίληπτος.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΝ ΕΠΙΠΛΟΠΟΙΕΙΟΝ

ΧΑΡΑΤΣΑΡΗ & Σ^{ιας}

Ὁδὸς Μητροπόλεως - Ἀκίνητον Δέρτα & Βαρουζάκη
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Ἐν αὐτῷ κατασκευάζονται τὰ πολυτελέστερα,
ἀριστοτεχνικώτερα καὶ στερεώτερα ἐπιπλα
Εἰς τιμὰς ἀσυναγωνίστους.

ΠΑΝΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Δ-ΩΡ ΤΑ ΝΟΜΙΚΑ ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΦΡΑΓΚΟΜΑΧΑΛΑ ΠΑΣΣΑΖ ΟΡΙΑΝΤΑΛ 11.

Ὁδὸς Φράγκων 34.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ Μ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΠΡΑΚΤΟΡ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Η “ΑΝΑΤΟΛΗ”

ΙΔΡΥΘΕΙΣΗΣ ΤΩ 1906

Κεφ. Ἠσφαλισμένον 150.000.000 δρ.

ΓΡΑΦΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Α. ΝΙΚΗΣ (Μέγαρον Μεσαζερὶ)

Ἀριθμὸς Τηλεφώνου 3

ΖΑΝΝΑΣ & ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΟΔΟΣ ΚΑΥΝΤΑΥΡΙΩΓΟΥ ΑΡ. 5
Τηλεγρ. Διεύθυνσις: ΖΑΜΑΖ
Ἄρ. Τηλεφ. 11-04

ΥΠΟΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ

Εἰς ὅλας τὰς κυριωτέρας πόλεις
Μακεδονίας Θράκης καὶ Σερβίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΕΞΑΓΩΓΗ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Ἀντιπρόσωποι:

THE ASIATIC PETROLEUM CO. LTD ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Διαρκῆς παρακαταθήκη:

ΠΕΤΡΕΛΑΙΩΝ, ΒΕΝΖΙΝΩΝ, ΑΚΑΘΑΡΤΩΝ ΠΕΤΡΕΛΑΙΩΝ
ΟΡΥΚΤΕΛΑΙΩΝ κ.τ.λ.

ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΣΙΜΕΝΤΩΝ "ΗΡΑΚΛΗΣ", - ΑΘΗΝΑΙ

Διευθύνοντες ἐπιχειρήσεως

"ΨΥΓΕΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Ε. ΧΑΡΙΔΑΟΥ",

Κ. Τ. Α.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΘΕΑΤΡΟΝ ΛΕΥΚΟΥ ΠΥΡΓΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΑΔΕΛΦΩΝ ΣΕΓΟΥΡΑ

Τὸ ΚΕΝΤΡΙΚΩΤΕΡΟΝ, ΕΥΑΕΡΩΤΕΡΟΝ καὶ
ΕΥΡΥΧΩΡΟΤΕΡΟΝ τῶν ἐν Θήνῃ τοιούτων. —

ΕΞΕΛΙΣΣΟΝΤΑΙ ἐν αὐτῷ αἱ θαυμασιώτεραι ταινίαι
τῶν διασημοτέρων Κινηματογραφικῶν Οἴκων.

ΑΔΕΛΦΟΙ Γ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΑΘΗΝΑΙ

ΤΜΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΕΞΑΓΩΓΗ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΟΝ

ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΔΟΥΣ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ

ΒΑΣ. Θ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΑΘΗΝΑΙ - ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ

ΕΜΠΟΡΙΟΝ-ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΙ

ΕΠΙΠΛΑ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ ΕΠΙ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΗΛΕΚΤΡΟΚΙΝΗΤΟΝ

ΕΥΛΟΥΡΓΙΚΟΝ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ

Β. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ & ΣΙΑΣ

ΟΙΟΣ ΜΑΝΟΥΣΟΓΙΑΝΝΑΚΗ 30

ΦΑΡΜΑΚΕΙΟΝ - ΧΗΜΕΙΟΝ

“ΟΑΣΚΛΗΠΙΟΣ.,

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

Φαρμακοποιού - Χημικού
Πλατεία Λευκού Πύργου - Θεσσαλονίκη

Χημικά και φαρμακευτικά αναλύσεις ανεγνωρισμένων
ευρωπαϊκών οίκων.

Αναλύσεις βιολογικά. Αναλύσεις βιοτεχνικά,

Αναλύσεις έδωδίων και ποτών

(τή συνεργασία ανεγνωρισμένων χημικών)

Κολώνια πολυτελείας «Φρόνη» εις χύμα και φιάλας

Καλλυντικά είδη.

Συνταγολογική εργασία επί τη βάσει των νεωτέρων

μεθόδων και έρευνών τής επιστήμης και υπό την

άμεσον επίβλεψιν του ιδιοκτήτου φαρμακοποιού

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

“ΕΛΛΑΣ,,

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

Σκοπούν την καλύτεραν έμπορικην και πνευματικην

γνωριμίαν των δύο λαών

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΝ ΑΜΒΟΥΡΓΩ

Διευθυντής ο καθηγητής του πανεπιστημίου E. Ziebarth

Άρθρα και πραγματεΐαι ελληνικάί και γερμανικάί

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΔΡ. 50

ΦΑΡΜΑΚΕΙΟΝ

Κ. ΚΟΛΟΤΟΥΡΟΥ

ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Χημικά και φαρμακευτικά προϊόντα. Άκριβής εκτέλεσις συνταγών

Χημικά και μικροβιολογικά εξετάσεις.

ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ και αι μάλλον σπάνια. ΖΩΝΑΙ κοιλίας κλπ.

ΤΕΛΕΙΑ εγκατάστασις παρασκευής Ampoules έξηλεγμένων
χημικώς εις περιεκτικότητα και μικροβιολογικώς εις άποστείρωσιν.

ΚΗΡΕΠΙΔΕΣΜΟΙ

ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

ΔΙΑΣΤΑΥΡΩΣΙΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΕΓΝΑΤΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ

ΚΩΝ. ΚΟΥΡΚΟΥΤΑ

ΧΗΜΙΚΟΥ ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΙΟΥ

ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΝΙΚΗΣ 41, (Κάτωθι Ξενοδ. Μάζεστικ)

Χημικά και Μικροβιολογικά Αναλύσεις

ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΔΟΥΣ

Αναλύσεις Ίατρικαί - Έμπορευμάτων - Όρνιθών κλπ.

ΤΟ ΚΟΝΙΑΚ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ **ΔΑΝΙΗΛ Μ. ΟΤΖΙΕΛ**

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΟΔΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 9

ΠΡΟΤΙΜΑΤΑΙ ΠΑΡ ΟΛΟΥ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΕΝΕΚΕΝ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ

ΤΖΩΝ ΟΥΛΑΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΔΟΝΤΟΪΑΤΡΟΣ

ΔΙΔΑΚΤΩΡ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΒΑΣΙΛΙΚΩΝΣ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΔΕΧΕΤΑΙ

καθ' ἐκάστην 9-12 καὶ 3-7 ἐν τῷ
ἐργαστηρίῳ του

ΟΔΟΣ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ ΑΡ. 19

ΚΛΙΝΙΚΗ
ΓΥΝΑΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΜΑΙΕΥΤΙΚΗ

Γ. ΣΑΡΙΔΗ

Εἰδικῶς τελειοποιηθέντος ἐν τῷ Triersch Institut τῆς ΔΕΙΨΙΑΣ

Ὡραὶ ἐπισκέψεων 9-11 π.μ. 3-6 μ.μ.

ΟΔΟΣ ΝΙΚ.Φ. ΦΩΚΑ 4

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΠΟΤΟΠΟΪΙΑΣ

„Η ΣΙΑΤΙΣΤΑ“

ΑΔΕΛΦΩΝ Σ. ΚΟΥΛΑΝΔΡΟΥ

ΟΔΟΣ ΑΕΤΟΡΡΑΧΗΣ 42

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ 27

Κατασκευάζονται ἐν αὐτῷ: Τσίπουρον, Κονιάκ, Ροῦμι, Λικέρ διάφορα,
Βενεδικτίνη, Κερασώ, Σέρν Βράνδν κ.τ.λ. Ὅλα ἀρίστης ποιότητος
Καὶ Κολόνιες φαμιλλες τῶν καλλιτέρων Εὐρωπαϊκῶν, καὶ πωλοῦνται
Οἶνοι ἐκλεκτοὶ Σιατίστης Σαντορίνης, Κρήτης κ.τ.λ.

ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΕΙΟΝ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ

Γ. ΞΑΦΟΝΙΔΟΥ

4. Λεοφόρος Ἐθνικῆς Ἀμύνης 4.

ΤΑ ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ ΜΑΣ Εἴλκυσαν τὴν ἀμέριστον
προσεχὴν καὶ ἐκτίμησιν τῶν ΦΙΛΟΚΑΛΩΝ Θεσσαλονίκης
ΔΙΟΤΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΟΝΤΑΙ

ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἈΞΙΩΜΑΤΟΣ τ.ῦ ΑΡΙΣΤΩΝΟΣ

«Ὅρθιον ὑπόδημα δείκνυσι ποδὸς εὐφυΐαν»

«C'est la chaussure bien faite qui montre l'elegance du pied»

ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΕΙΟΝ

ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ

ΧΡ. ΠΙΤΤΑΡΑΚΗ

Λεωφ. Ἐθν. Ἀμύνης 18

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ἐπανει-
λημμένως — ὄχι ἐξ ΕΥΝΟΙΑΣ
— ἀλλὰ διότι ὄντως τὰ
ἐν αὐτῷ κατασκευαζόμενα
ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ:

ΑΝΔΡΩΝ καὶ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

φέρουν — ὡς πρὸς τὴν ΦΙ-
ΛΟΚΑΛΙΑΝ — τὴν ΣΦΡΑ-
ΓΙΔΑ τῆς πρωτοτυπίας·
ὡς πρὸς τὴν ΠΟΙΟΤΗΤΑ καὶ
στερεότητα τὴν ἐκλογὴν
τῶν ΔΕΡΜΑΤΩΝ καὶ τὴν
ἐπιμελημένην ΕΡΓΑΣΙΑΝ καὶ
ὡς πρὸς τὴν ΑΝΕΣΙΝ τοὺς
ὄρεως τῆς ΥΓΙΕΙΝΗΣ!!!

ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΕΙΟΝ

“ΤΟ ΧΡΥΣΟ ΤΑΚΟΥΝΙ,,

ΙΩΑΝΝΟΥ Μ. ΘΕΟΦΑΝΙΔΟΥ

Λεωφ. Βασ. Γεωργίου

ΑΝΥΨΩΘΗ τὸ Κατάστημα τοῦτο εἰς τὴν κοινὴν ἐκτίμησιν:
ΔΙΑ τὴν ὑπέροχον φιλοκαλίαν·

» τὴν ἐξαιρετικὴν ποιότητα τοῦ ὑλικοῦ του·

» τὴν στερεότητα τῶν ὑποδημάτων του,

ὡς καὶ διὰ τὰς ἐν ἀναλογία πρὸς τὴν ποιότητα - Συγκαταβατικὰς τιμὰς του.

ΜΕΓΑ ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΕΙΟΝ

ΒΑΣ. ΚΥΡΙΑΚΟΥ

166 Ἐγνατίας 166.

Τὸ ἀρχαιότερον τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ.

ΔΙΕΚΡΙΘΗ πάντοτε

Διὰ τὴν ΚΟΜΨΟΤΗΤΑ

ΠΟΙΟΤΗΤΑ

ΣΤΕΡΕΟΤΗΤΑ καὶ τὸ

ΑΝΕΠΙΔΗΠΤΟΝ τῶν ἐν αὐτῷ κατασκευαζομένων

ΑΝΔΡΙΚΩΝ καὶ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ

ΥΠΟΔΗΜΑΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

ἔξ ἐγχωρῶν εἰδῶν

ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΚΑΠΕΛΛΩΝ

τελευταίου συρμοῦ

ΑΣΠΡΟΡΟΥΧΩΝ ΔΙΑ ΠΡΟΙΚΑΣ

ἐκτάκτου καλαισθησίας

ΒΑΠΤΙΣ. Πλουσιωτάτη Συλλογὴ κτλ.

Ἄπαντα κατασκευῆς ἀπαραμίλλου

καὶ εἰς τιμὰς ἀσυναγωνίστους

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ - ΠΡΑΤΗΡΙΑ

N. ΚΟΝΤΟΓΟΥΡΗ

33, Ἐθνικῆς Ἀμύνης 33.

ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΕΙΟΝ

ΙΩΣΗΦ Ε. ΔΜΙΕΛ

Λεωφόρος Β. Γεωργίου 78.

Ἐποδήματα·

Ἀνδρικά, Γυναικεῖα, Παιδικά

ΕΤΟΙΜΑ καὶ ἐπὶ Παραγγελίᾳ

Ποιότης ἐκλεκτῆ· Στερεότης

Ἐφαρμογὴ Ἀρίστη.

Κατασκευάζονται καὶ Ἐποδήματα

Πολυτελείας.

ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΕΙΟΝ

ΑΔΕΛΦΩΝ ΔΟΥΛΜΠΕΡΗ

358, ΕΓΝΑΤΙΑ 358,

ΠΟΙΟΤΗΣ ΕΚΛΕΚΤΗ

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΕΡΡΕΑ

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΑΠΤΑΙΣΤΟΣ

“ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΕΙΟΝ,, ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΚΟΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΗΣ ΑΡ. 41

ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ ΑΝΔΡΩΝ, ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Ἐξειδικιασμένης, ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ ἐκτάκτου στερεότητος
ἀνέτου ὑποδήσεως.

ΜΕΓΑ ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΕΙΟΝ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ

ΗΛΙΑ ΑΛΤΣΕΧ

Θεσσαλονίκη, Λεωφ. Βασ. Ὀλγας 4

ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ ΕΤΟΙΜΑ καὶ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑΣ

ΚΑΛΙΣΘΗΣΙΑ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΗ

ΔΕΡΜΑΤΑ ΕΚΛΕΚΤΑ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΧΡΩΜΑΤΩΝ

ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΡΙΣΤΟΤΕΧΝΙΚΗ

ΤΙΜΑΙ ΕΥΣΥΝΕΙΔΗΤΟΙ.

ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΕΙΟΝ

ΜΟΥΣΤΑΚΑ

6. Λεωφ. Ἐθν. Ἀμύνης 6, Θεσσαλονίκη.

ΕΥΦΗΜΩΣ ΓΝΩΣΤΟΝ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ. ΣΤΕΡΕΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΥΓΟΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΝ ΤΩΝ ΥΠΟΔΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ.
ὍΣ ΚΑΙ ΔΙΑ ΤΑΣ ΤΙΜΑΣ ΤΟΥ ΘΟΥ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΝΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΝ ΤΩΝ ΑΣΙΑΝ

ΕΜΠΟΡΟΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΕΙΟΝ

ΑΝΔΡΕΟΥ & ΜΠΑΡΜΠΑ

Ὅδος Βενιζέλου ἀριθ. 135' Θεσσαλονίκη.

Ἐν τῷ ἀνω Καταστήματι θὰ εὑρετε ἐκτὸς ὑποδημάτων σας

Τελείας ἐφαρμογῆς καὶ ἐκλεκτὴν Συλλογὴν

Εἰδῶν Νεωτερισμοῦ. Κάλτσες κ.τ.λ.

**ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΠΟΤΟΠΟΙΙΑΣ Ο ΤΥΡΝΑΒΟΣ
ΝΙΚ. Θ. ΖΗΣΙΑΔΟΥ**

ΟΔΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΥ ΑΡ. 1 ΕΝΑΝΤΙ ΞΕΝΟΔΟΧ. ΜΠΡΙΣΤΟΛ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Ἐν αὐτῷ κατασκευάζονται τὰ ἐκλεκτότερα Ποτὰ ἤτοι: ΟΥΖΟ ΤΥΡ-
ΝΑΒΟΣ ἀσυγκρίτου ἀγνότητος, γευστικὸν ὀρεκτικὸν καὶ τονωτικὸν, Βρα-
βευθὲν ἐπανεὶλημμένως, ΤΣΙΠΟΥΡΟΝ ἀγνὸν Σταφυλῆς, διαφόρων
ποιότητων, ΚΟΝΙΑΚ ΡΟΥΜΙ καὶ ΗΛΥΠΟΤΑ διάφορα.

Ἄπαντα ἐξαιρετικῶς συνιστώμενα διὰ τὴν ἀγνοτητά των, τὸ ἄδο-
λον, τὸ γνήσιον ἀβλαβές καὶ ὑγιεινόν.

ΠΙΝΕΤΕ

ΣΙΝΑΛΚΟ

„ΝΕΚΤΑΡ“

ΚΟΝΙΑΚ

ΔΗΜΟΣΘ. ΠΟΥΡΗ

ΑΠΟΣΤΑΓΜΑ ΟΙΝΟΥ

**ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΡΟΣ ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΟΙΚΟΣ**

ΒΑΣ. Θ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΟΔΟΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΣΟΦΟΥ 13.

ΟΙΝΟΠΩΛΕΙΟΝ ΚΑΙ ΖΥΘΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΝ

ΜΠΡΙΣΤΟΛ,,

Ν. ΒΑΣΙΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Πλατεία Ἐλευθερίας, Πάρεδς Σινᾶ 3.

Ἐστιατόριον κεντρικώτατον μὲ τὴν πολυαριθμοτέραν πελατεῖαν

Ἐνεκεν ἐκλεκτῶν μαγειρικῶν, γεννιῶν μερῶν
καὶ τιμῶν εὐσυνειδήτων.

ΕΚΔΕΚΤΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΠΟΤΟΠΟΙΪΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΘΗΚΗ ΓΝΗΣΙΩΝ ΟΙΝΩΝ

ΤΟ ΝΕΚΤΑΡ

Γ. Ι. ΠΡΕΒΕΔΟΥΡΑΚΗ

Λεωφ. Ἐθνικ. Ἀμύνης 2.

Διαρκῆς μεγάλη παρακαταθήκη Οἴνου Γνησίων Διαφόρων

Τοῦ «ΑΝΘΟΣΜΙΑ» διὰ τοὺς ἀναρρωλοῦντας

ΚΟΝΙΑΚ, ΗΛΥΠΟΤΩΝ, ΟΥΖΟΥ, ΜΑΣΤΙΧΗΣ κτλ.

Ἀρίστων γνησίων καὶ ἀρίστης ποιότητος εἰς τιμὰς εὐσυνειδήτους

Ἡ Καλλίστη τῶν Ἑγγυήσεων

Τὸ μακρὸν καὶ εὐμορφὸν τοῦ καταστήματος παρελθόν.

ΔΙΑΤΙ;

ΠΡΟΤΙΜΑΤΑΙ κ' ἔγινε **ΠΕΡΙΖΗΤΗΤΟΝ**

τὸ **ΟΥΖΟ**

ΑΔΕΛΦΩΝ ΚΑΤΣΑΡΟΥ;

Μυστικὸν δὲν εἶναι:

ΔΙΟΤΙ κατασκευάζεται ἀπὸ ἐκλεκτὰ σιταφύλην,

ΔΙΟΤΙ περιέχει συστατικὰ προναλοῦντα τὴν ὄρεξιν,
τονοῦντα τὸν ὀργανισμόν, διώκοντα τὴν
ἀξιαθεσίαν.

ΔΙΟΤΙ ἔχει γεῦσιν ἐξειδικιασμένην, ὑπέροχον.

ΔΙΟΤΙ προφυλάσσει ἐκεῖ οὓς ποῦ τὸ πίνουσι ἀπὸ
ἀσθενείαν.

ΔΙΟΤΙ δίδει ἢ αὐτὴ ποιότης εἰς τοὺς μεγάλους καὶ
μικροὺς πελάτας ὡς καὶ εἰς τὴν λανικὴν πώ-
λησιν.

ΠΟΥ ΔΙΑΤΙ προτιμᾶται κ' ἔγινε περιζήτητον πρὸ
πάντων ἀπὸ τὰς κυρίας!!!

ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΟΠΟΙΕΙΟΝ

ΔΑΒΙΔ Ι. ΒΕΝΒΕΝΙΣΤΕ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1870
ΟΔΟΣ ΑΣΤΕΡΙΟΥ ΠΡΟΕΣΤΟΥ 12.

Κατσκευάζει Κονιάκ, Ούζα Τυρνάβου
Λικώρια κτλ. κτλ.
"Απαντα Έκλεκτής ποιότητας
ΤΙΜΑΙ ΕΥΣΥΝΕΙΔΗΤΟΙ

ΠΩΛΗΣΙΣ ΧΟΝΔΡΙΚΗ & ΛΙΑΝΙΚΗ.
ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΕΙ ΕΚΤΕΛΕΣΙΝ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΩΝ ΔΙΑ ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ

ΜΕΓΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΠΟΤΟΠΟΙΙΑΣ ΑΝΤΖΕΛ, ΑΕΛΙΟΝ & ΣΙΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - 14 ΟΔΟΣ ΦΡΑΓΚΩΝ
ΜΕΓΑΛΗ ΑΠΟΘΗΚΗ: ΟΙΝΩΝ ΣΑΜΟΥ, ΚΡΗΤΗΣ, ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ, ΑΤΤΙΚΗΣ ΞΥΔΙΑ.
ΔΙΥΛΙΣΤΗΡΙΑ: ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑ, ΜΑΣΤΙΧΑΣ, ΟΥΖΟΥ, ΤΣΙΠΟΥΡΟΥ,
ΡΟΥΜΙΟΥ, ΚΟΝΙΑΚ, ΜΕΝΤΑΣ, ΤΕΝΤΟΥΡΑΣ Κ Τ Λ.

ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑ ΚΑΘΑΡΟΝ
ΥΔΩΡ ΚΑΛΩΝΙΑΣ
ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΕΙ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑΣ ΔΙΑ ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΩΔΩΝ ΠΟΤΩΝ Σ. Δ. ΑΜΑΡΙΛΙΟ & ΥΙΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΟΔΟΣ ΧΙΟΥ 14. ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1890

Βραβευθέν με πρώτον Βραβείον τὸ 1910
Κατασκευάζει ΚΟΝΙΑΚ ἐκ σταφυλῆς
καὶ παλαιοῦ οἴνου. Τεντούρες οἴνοπνεύμα-
τος, Μέντας κ τ λ.
"Απαντα ἐκλεκτής ποιότητος καὶ με
τιμὰς εὐσυνειδήτους
ΠΩΛΗΣΙΣ ΧΟΝΔΡΙΚΗ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΕΙ ΕΚΤΕΛΕΣΙΝ ΠΑΡΑΓΓ. ΔΙΑ ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Κ. ΧΟΝΔΡΟΔΗΜΟΣ

ΑΠΟΙΚΙΑΚΑ

ΑΙΓΥΠΤΟΥ 41

Τηλεγραφική Διεύθυνσις:
ΔΕΧΟΝΔΡΟΔΕΔ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΕΙΚΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ

ΡΙΧΑΡΔΟΥ ΦΡΑΝΣΕΣ

12, ἔδ. Βικτωρος Ουγκώ 12. Θεσσαλονίκη.
ΠΑΡΑΧΑΤΑΘΗ ΔΙΑΡΚΗΣ ἔκλεκτοτέρων ΔΕΡΜΑΤΩΝ
Ἀντιπροσωπεία Βυρσοδεψείων παγκοσμίου φήμης,
καὶ διαφόρων οἴκων πρωτίστης τίξεως.

CARLO DI GUGLIELMO FEDI

QUARTIER FRANC 28 SALONIQUE
MAISON FONDÉE EN 1875

ΑΠΟΘΗΚΗ ΚΑΙ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ
Θερμαστῶν ἐκ Πορσελάνης
καὶ Σιδήρου
ΚΟΥΖΙΝΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ
ΣΩΛΗΝΕΣ ΒΑΤΕΡ - ΚΛΟΣΕΤΣ
Ἐργοστάσιον Μωσαϊκῶν πλακῶν
ΚΑΡΛΟΣ ΓΟΥΔΙΕΛΜΟ ΦΕΔΙ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

DÉPOT & ATELIER
Des Poeles en Faience et Fonte
FOUONEAUX ÉCONOMIQUES
ROBINETTERIE ET WATER-CLOSETS
BAIGNOIRS
& CHAUFFE - BAINS ETC.
FA RIQUE DE CARREAUX
MOSAÏQUES

ΤΟ ΜΕΓΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΝ

❁ **“ΜΑΖΕΣΤΙΚ,”** ❁

ΤΟ ΜΕΓΑ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΝ

❁ **“ΜΑΖΕΣΤΙΚ”** ❁

Ἦρχισαν πλέον λειτουργοῦντα κανονικώτατα καὶ τὰ δύο, πρωτοφανοῦς πολυτελείας καὶ ανέσεως, τέλει, εὐρωπαϊκώτατα, μὲ ἐπίπλωσιν ἐντελῶς καινουργῆ καὶ τὰ κομφορ.

Εἰς τὸ ἐστιατόριον λειτουργεῖ ΤΑΜΠΑ ΝΤΟΤ. Δίδονται ἐπίσης τέϊον, γεύματα καὶ δεῖπνα ἐπὶ παραγγελία εἰς ἰδιαιτέρας αἰθούσας.

Διατίθενται ὠρχῖσι αἰθούσαι διὰ γάμους.

ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΝ ΚΗΠΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΠΥΡΓΟΥ

ΚΕΝΤΡΟΝ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΚΟΝ

ΓΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΕΙΠΝΑ

μετὰ μουσικῆς

Α΄ΘΟΥΣΑΙ ἰδιαιτεροὶ διὰ ΓΕΥΜΑΤΑ καὶ ΔΕΙΠΝΑ ἐπὶ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑ
ΘΕΡΙΝΟΝ ἰδιαιτερον παράρτημα διὰ γεύματα ἐντὸς τοῦ ΚΗΠΟΥ

ΥΔΙΚΑ - ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

πρωτίστης τάξεως

ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΕΙΟΝ

ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΝ - ΚΗΠΟΣ

ΚΕΝΤΡΟΝ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΠΟΛΥΣΥΧΝΑΣΤΟΝ

ΧΑΪ'Μ ΑΛΜΟΣΝΙΝΟΥ

84. Λεωφόρος Βασ. Γεωργίου 84.

Γλυκίσματα κατασκευῆς ὑπερόχου,

Ὑλικά γνήσια καὶ τὰ ἐκλεκτότερα. Μαγειρικὴ ἐξαισία.

Παραγγελίαι ἀναλαμβάνονται καὶ ἐκτελοῦνται μὲ ταχύτητα καὶ ἐπιμέλειαν

ΑἶΘΟΥΣΑ ΧΟΡΟΥ - ΜΟΥΣΙΚΗ